

Uddrag af Christen Jensen Fauerybyes papirer samt bilag

Handout fra Sjalö-symposiet, september 1984

Haastrup, Niels

Published in:
Roskilde Universitetscenter. Lingvistgruppen. Rolig-Papir

Publication date:
1984

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Haastrup, N. (1984). Uddrag af Christen Jensen Fauerybyes papirer samt bilag: Handout fra Sjalö-symposiet, september 1984. *Roskilde Universitetscenter. Lingvistgruppen. Rolig-Papir*, 84(34).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ROLIG papir

ROSkilde UNIVERSITETSbibliOTEK

20. 12. 84

periodica afc

ex 3

Pol

Niels Hastrup

Uddrag af
Christen Jensen
Fauerbyes papirer
samt bilag

Handout fra
Själö-symposiet
September 1984

34 84

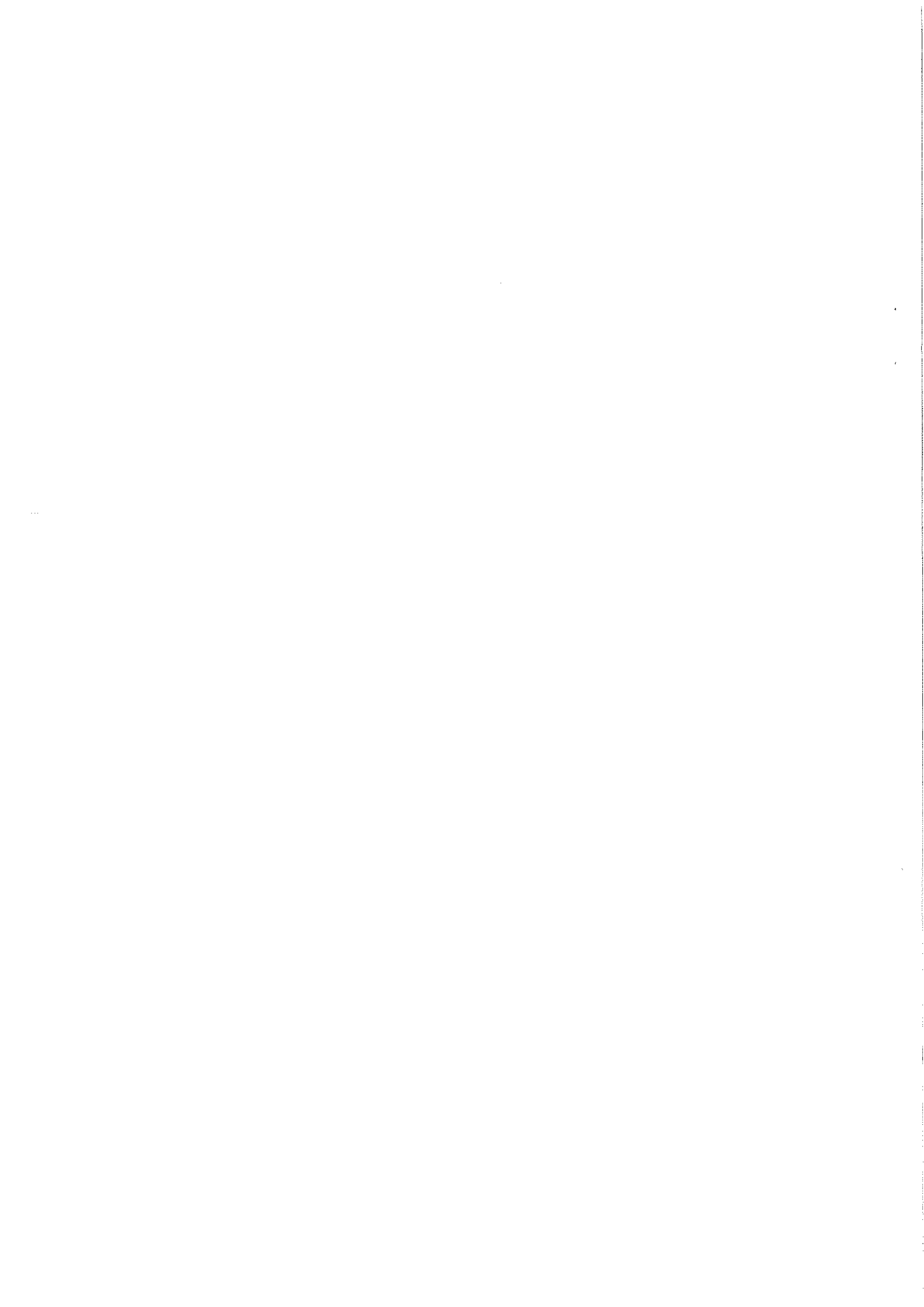
Roskilde Universitet
Lingvistgruppen

ROSkilde UNIVERSITETSbibliOTEK

TIDSSKRIFTER

370006728423

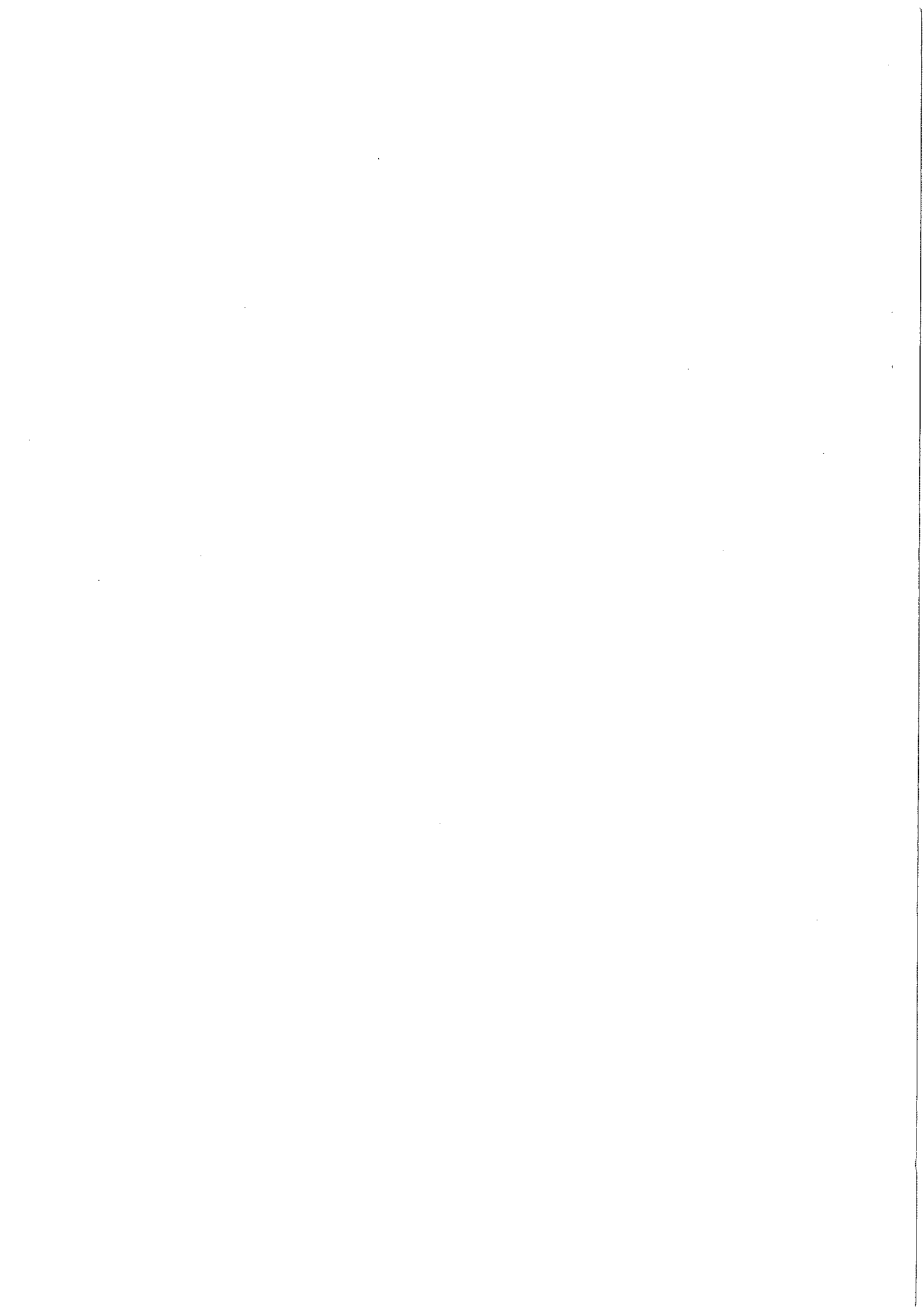
ROLIG-papir 34
Roskilde Universitetscenter
Lingvistgruppen

Niels Haastrup

Uddrag af Christen Jensen Fauerbyes papirer samt bilag
Handout fra Sjalö-symposiet, September 1984

ROLIG-papir is a series of working papers written by members of ROLIG, the linguistic circle of Roskilde University Center, and others. Readers are invited to comment on or criticize the papers. The papers are available from ROLIG, Roskilde Universitetscenter, hus 21.2, Postbox 260, DK-4000 Roskilde, Denmark.

Roskilde Universitetscenter
December 1984

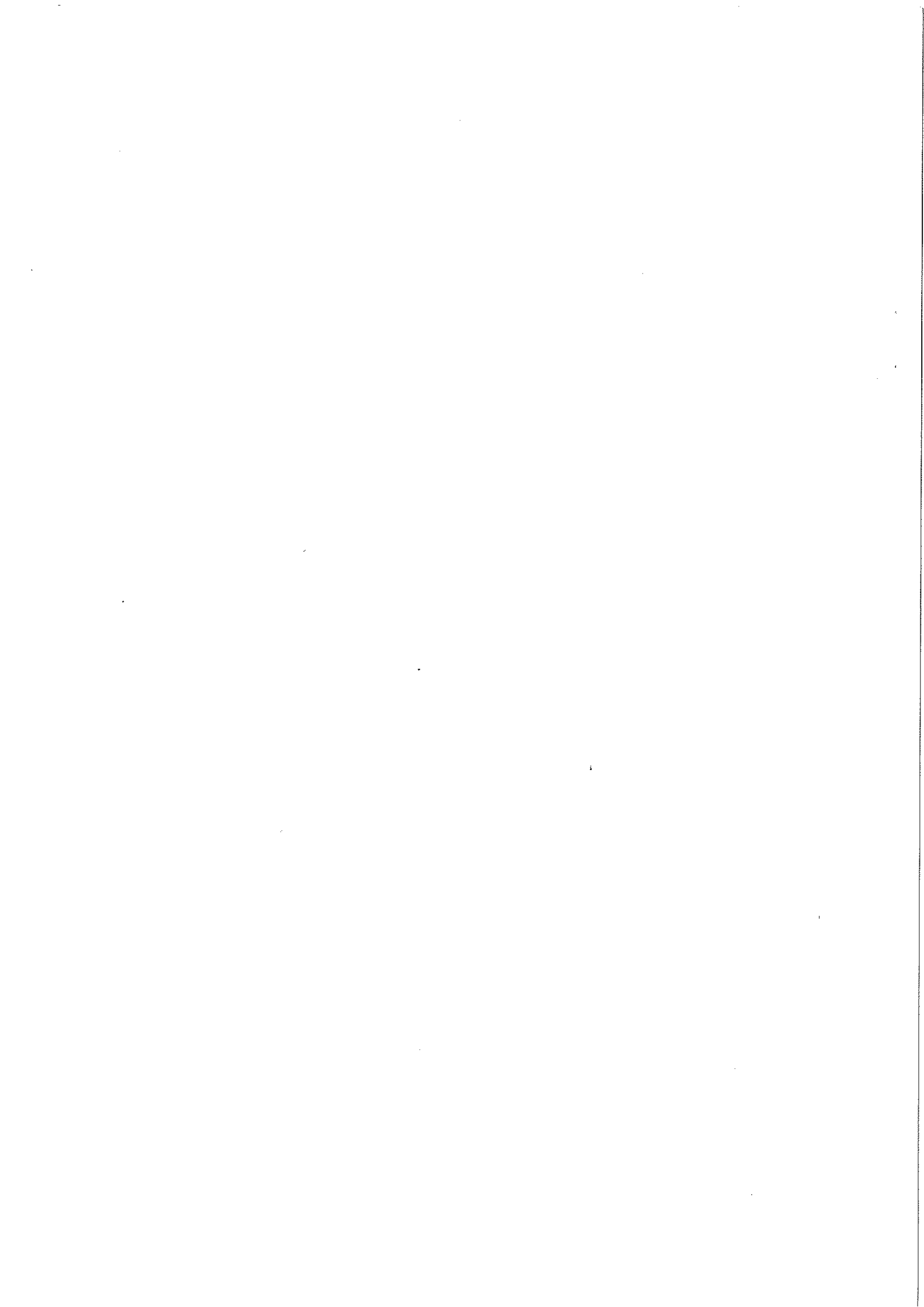

Indholdsfortegnelse

Indledning	pag. 1
Marchruten gennem Holland	4
Fauerby's dagbog 20.11.1815 til 16.1.1816	
Store hæfte	5
Lille hæfte	7
De citerede skribenter	8
Om marchen	
til Nunspeet	10
til Amersfort	12
omkring Utrecht	14
til Breda	16
til Meckelen	18
Bruxelles	20
Waterloe	22
Parlørstoffet	23
Nomenklatur, store hæfte bl. 11b	24
Afskrift m.v.	25
Parlør, store hæfte bl. 13b.	26
Afskrift m.v.	27
Trykte parlører/nomenklaturer med lydskrift	28
Visestof versus dagbogsstof	29
Bonedagbøger	31
Om fransk i Sønder Lem	34
Andre soldateroptegnelser af samme art	35

Teksten til dette ROLIG-papir er med få ændringer identisk med et hand-out til mit foredrag ved Själö-symposiet d. 17.-20. september 1980: "Behovet och bruket av skrift inom 1800-talets förvaltning, näringsliv och privatkommunikation - sett i förhållande till de nordiska skriftspråkens utveckling". Selve foredraget vil blive publiceret i symposierapporten, der udsendes af Nordisk Språksekretariat, Oslo, i løbet af 1985.

Jeg takker B. Stoklund for tilladelse til at publicere udskrifter af bonedagbøgerne og for henvisningen til Søren Larsen Svallerups papirer, der dog ikke udnyttedes her. Lizzi Hoffmann Jensen, Knud Rahbek og Maria da Silva takker jeg for hjælp med parlørstoffet hos Fauerby, som jeg allerede fremlagde i en foreløbig udgave i 1978 med titlen: Save vu Lieh Le Franse? Dan Ackermann takker jeg for renskrivningen af dette ROLIG-papir.

Indledning

Danmark-Norge deltog som bekendt i Napoleonskrigene på Frankrigs side. Hæren stod fortrinsvis ved sydgrænsen i Holsten, blev stadig omgrupperet, men deltog kun i få krigshandlinger f.eks. retrætekampene ved Bornhøved og Sehested i 1813.

Efter fredsafslutningen i Kiel, januar 1814 (hvor Norge blev skilt fra Danmark), blev Danmark tvunget til at erklære krig mod Frankrig. Et hærkorps blev sendt mod Belgien, men nåede ikke Waterloo. Wellington havde nok ikke tillid til de ny allierede og forsinkede fremrykningen. Korpset marcherede hjem igen, men måtte snart af sted samme vej. Ved freden i Paris i november 1815 blev Danmark forpligtet til at deltage i besættelsen af Nordfrankrig med en styrke på 5.000 mand. Kommandoen fik kong Frederiks svoger, prinsen af Hessen (statholder i Norge 1810-13).

Der var stor interesse blandt danske officerer for optagelse i korpset. Både professionel interesse og æventyrlyst. Men nok også en betydelig økonomisk interesse, idet statens embedsmænd havde lidt længe under den økonomiske krise, jf. statsbankerotten i 1813. Besættelsesstyrkens underhold og løn var garanteret i henhold til fredsaftalerne.

Derfor deltog et måske usædvanligt stort antal yngre, ambitiøse officerer i korpset. De sikrede eftertiden et udførligt materiale til belysning af korpsets historie på marchen og under opholdet i Artois i Nordfrankrig.

Interessen har nok været ringere hos de værnepligtige bønderkarle, der havde været hjemmefra i mange år, og som havde håbet på hjemsendelse ved fredsafslutningen.

I hærkorpset indgik blandt andet Fyenske Infanteriregiment, hvori Christen Jensen Faueryby gjorde tjeneste.

Christen Jensen fra Faueryby blev i henh. til kirkebogen døbt i Sønder Lem, ved Ringkøbing i Vestjylland, den 2. august 1789 som søn af gårdmand Jens Nielsen Sand og hustru Anne Andersdatter, Faueryby. Af lægdsrullen fremgår, at han i 1810 blev udskrevet til Fyenske Infanteriregiment i Odense. Efter hjemkomsten overtog han forældrenes gård i Faueryby den 10. august 1817, og den 26. april

1818 blev han gift med Ane Sørensdatter. Der foreligger ingen oplysninger om hans uddannelse; men sandsynligvis har han kun gennemgået almindelig landsbyskole, dog som det fremgår, med undervisning også i skrivning.

Christen Jensen døde den 31. august 1861. Ane først i 1879. Jeg takker Landsarkivet for Nørrejylland for oplysningerne.

Christen Jensen Faueryby gjorde en række optegnelser under sin tjenestetid ved Fyenske Infanteriregiment fra 1810-17.

Optegnelserne findes på Det kongelige Bibliotek i København med signaturen Ny Kgl. S. 4495 4to.

Optegnelserne omfatter stof af tre typer

1. Dagbogsstof på basis af marchtabeller.
2. Parlør- og nomenklaturstof, dansk-fransk.
3. Viser, mest soldatervisere.

Optegnelserne findes i to hæfter, et stort og et lille.

Det lille hæfte omfatter dagbogsstof fra januar 1814 til og med opholdet i Frankrig. Visestoffet samt nogle spredte notater om sprog, dels dansk-tysk-fransk, dels dansk-fransk.

Det store hæfte omfatter dagbogsstof, udvidet på to måder i forhold til det lille hæfte: dels er indførslerne udførligere og ikke bare steds- og tidsangivelser, dels er dagbogen ført fra 1810 indtil hjemkomsten til Faueryby, Sønder Lem ved Ringkøbing i Vestjylland. Men der er ingen visere i det store hæfte.

Begge hæfter rummer tomme blade. Det lille, som er på 40 blade, skrevet i én spalte, har et antal blanke sider både efter dagbogsstoffet og efter visestoffet. Det store hæfte, som er på 22 blade, skrevet i to spalter, har ligeledes blanke sider, både efter dagbogsstoffet og efter parlørstoffet. Det er således ikke pladsnød, der har fremtvunget overgangen fra hæfte til hæfte.

Begge hæfter bærer præg af, at de ikke er skrevet igennem i et træk. Det viser blækfarve og pennetyper. Fremstillingen er holdt i præteritum, men det fremgår med mellemrum, hvor en indførsel er skrevet. Kun den sidste indførsel er dateret til Lem.

En rimelig hypotese må være, at det lille hæfte repræsenterer et kladdestudium, og at han under sin lediggang i Frankrig har ren-

skrevet og udvidet dagbogsstoffet fra rejsen og opholdet, samt ikke mindst arbejdet med at lære fransk, antagelig med hjælp fra en officer jf. Dagsbefalingen fra armékorpsets chef, Prinsen af Hessen, til officererne i Antwerpen (Boeck pag. 236-7) d. 11.1. 1816, hvor det pålægges dem at være deres folk behjælpelige med at lære fransk.

Abrahamson var souschef for hærkorpset og stod for alt det praktiske som fouragering og indkvartering. Han stod også for tilrettelæggelsen af marchruten og måtte føre lange forhandlinger med de lokale myndigheder, der normalt ikke akcepterede for store enheder. Ovenfor vises et udspil fra de hollandske myndigheder, efter hvilket Abrahamson udarbejdede sindrige tabeller i mange kolonner over de forskellige enheders færden.

Abrahamson var søn af inspektøren ved Landkadetakademiet, blev selv kadet og senere lærer sammesteds, medlem af Generaladjutantstaben og geheimesekretær. Efter hjemkomsten ledede han forsøgene med "indbyrdes undervisning" i den danske skole.

På de følgende sider vises først et aftryk af et par sider af Christen Jensens optegnelser i den udførligste variant - det store hæfte. Til sammenligning teksten vedr. samme stræk fra det lille hæfte. Dernæst gives nogle biografiske oplysninger om de personer, hvis erindringsværker citeres til sammenligning. Endelig aftrykkes også de korte bemærkninger om marchen, der står at læse i regimentets officielle historie ved H. Boeck.

De fire personers dagbogsoptegnelser er opstillet synoptisk, stræk for stræk af den lange vej. Boecks tekst er sat under Christen Jensens. Der er bedst plads.

Det er ikke kontrolleret, hvor dybtgående en retouch udgiverne har givet disse tekster. At kun Fauerybye's optegnelser er afskrevet diplomatarisk, kan nok på urimelig måde forstærke indtrykket af forskellen i uddannelsesniveau.

Marchruten gennem Holland

Tableau over marchruten gennem Holland (KglBib., Kbhv., Kaptajn J.N.B. Abrahamsons papirer). Til illustration af genren kunne også være valgt én af mange trykte oversigter over (civile) post-ruter, der brugtes i de tider. Men KglBib. råder tilsyneladende ikke over udgaver, der dækker netop Holland. Som det fremgår af Fauerby's tekst, har stednavne i hvert fald delvist passeret hans øren.

38)

Tableau.

Der marcheroute følger med en Corps
Drensche troepen Sterk 5000 man bestande naar
Antwerpen by afdelingen den niet meer
dan een Bataillon telkens over 5 Ryks.
Grondgebied derwaerts zal worden gelygheit.

De Nijmegen overvaren in plaats van de Noord haven
dal hetzelve foris van daar route hooft als volgt

1	Hardenberg
2	Ommen by naburige Overdassen
3	Entloos
4	Kunspiek, Verhuten en t. Hul
5	Pitten.
6	Amersfoort.
7	Utrecht
8	Gorinchem
9	Wijk en Raamsdonk
10	Streda
11	Woestmezel en Brecht
12	Antwerpen.

Opgevaakt te 's Gravenhage den 3 Decemb 1715
De 2^e Kolonel y Chef van den Staf van
den Kwartier Meester Generaal in de
Residentia.

J. E. Wildeman

FAUERBY'S DAGBOG

20.11.1815 til 3.1.1816. Store hæfte, fol. 5a.

<p>9.4.</p>	<p>og en flæsk Jæstning 5. M. Loue og øst med Staud fra færdstaae Pl. og ude to flønd. og igjennem Meendyk. og til Breda. nu udsædning sine Jæstning og Staud tillig 4 M</p>	<p>9.12. Morsens nu. færdst. Dnu. færdst. færdst. & Probest. b. 9.</p>
<p>9.5. 9.6. 9.7.</p>	<p>Westrosel. nu. færdst. 3. M. Loue v. færdst. i Probest. dag Rosdag Andersben. Dnu. færdst. og 2 M flæsk Jæstning hysing hont at ing hysing uventi og at uventi pangsork i lo Kibruk og nu færdst. Dnu. færdst. Dnu. færdst.</p>	<p>9.14.15. Kom. Vi. færdst. 174. Dnu. færdst. gængs og hont til nu færdst. færdst. Wallengseng 3. nu færdst. færdst. Rosdag Loue v. igjennem Probest. og hont</p>
<p>9.8.</p>	<p>Dnu. færdst. Dnu. færdst. færdst. og Loue til nu færdst. færdst. færdst. færdst. nu færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst.</p>	<p>9.16. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst.</p>
<p>9.9. 9.10 9.11</p>	<p>Brijsel. nu færdst. færdst. færdst. og nu færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. og indmer færdst. færdst. nu færdst. nu færdst. færdst. færdst. færdst. nu 10. at allu i færdst. færdst. færdst. færdst. nu færdst. færdst. og i Dnu. færdst. færdst. di 9. b. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. 2t Rosdag. færdst. færdst. nu færdst. færdst. 4</p>	<p>færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst. færdst.</p>

FAUERBY'S DAGBOG

4.1.1816 til 16.1.1816. Store hæfte, fol. 5b.

<p>1. indt. Løben sig sun og Mitten til Dag efter Frankrig hvori De og Jan Roldum November mandag i jul Kjøben 21 Nymønter 2 Bramstad 3 Lin Jorden 5 Rasdag 5 Elevodens 5 St. Tanus 5</p>		<p>16. Løben med ferske fædt hvor det om aften fload som geant ind Løben om aften fædt. Ems. Fl. 17. Malmøstien 3 18. Steinhers 3 19. Løben om aften i Hollanden gæster og løben til en fædt, om aften 20. Hørborg 5 21. Dalsen 5 22. Rasdag 5 23. Svaller med ferske fædt hvor det om aften fload som geant ind 24. Elborg med gammel fædt 5 25. Rasdag 5 26. Carlstræde om aften fædt Løben om aften fædt 27. Rasdag 5 28. Bjergkirk om aften fædt fædt og med ferske fædt og kongelig piben som 29. Hørborg om aften fædt og gammel fædt og med ferske fædt i med ferske fædt 30. Rasdag 18 mil 31. Januari 1816 32. Løben om aften med fædt fædt og fædt fædt og fædt fædt og i h. fædt og om aften fædt som fædt. Rits. Fl. og om aften fædt og fædt 33. Gørborg Rasdag om aften fædt</p>
<p>18. i Danmark Hamborg og om af Løben som om aften fædt, om og om aften fædt. Hørborg og om aften fædt og fædt 29. Sienslad 5 30. Hørborg 5 31. Hørborg 5 32. Rasdag 5 33. Dagelemer 5 34. Dagsve 5 35. Børemmer med ferske fædt Løben om aften fædt som fædt om aften fædt 36. 5. Dage Rasdag 5</p>	<p>10. Mæle Johannes Dalmader</p>	<p>37. 18 mil 38. 18 mil 39. 18 mil 40. 18 mil 41. 18 mil 42. 18 mil 43. 18 mil 44. 18 mil 45. 18 mil 46. 18 mil 47. 18 mil 48. 18 mil 49. 18 mil 50. 18 mil 51. 18 mil 52. 18 mil 53. 18 mil 54. 18 mil 55. 18 mil 56. 18 mil 57. 18 mil 58. 18 mil 59. 18 mil 60. 18 mil 61. 18 mil 62. 18 mil 63. 18 mil 64. 18 mil 65. 18 mil 66. 18 mil 67. 18 mil 68. 18 mil 69. 18 mil 70. 18 mil 71. 18 mil 72. 18 mil 73. 18 mil 74. 18 mil 75. 18 mil 76. 18 mil 77. 18 mil 78. 18 mil 79. 18 mil 80. 18 mil 81. 18 mil 82. 18 mil 83. 18 mil 84. 18 mil 85. 18 mil 86. 18 mil 87. 18 mil 88. 18 mil 89. 18 mil 90. 18 mil 91. 18 mil 92. 18 mil 93. 18 mil 94. 18 mil 95. 18 mil 96. 18 mil 97. 18 mil 98. 18 mil 99. 18 mil 100. 18 mil</p>
<p>78. S. Munkhorst 1 79. M. Danielsen 2 80. Rasdag 3 81. Enstebek 3 82. Lyning 3 83. Rasdag 3 84. Rasdag 3 85. Rasdag 3</p>	<p>14. Mæle Johannes Dalmader</p>	<p>101. 18 mil 102. 18 mil 103. 18 mil 104. 18 mil 105. 18 mil 106. 18 mil 107. 18 mil 108. 18 mil 109. 18 mil 110. 18 mil 111. 18 mil 112. 18 mil 113. 18 mil 114. 18 mil 115. 18 mil 116. 18 mil 117. 18 mil 118. 18 mil 119. 18 mil 120. 18 mil 121. 18 mil 122. 18 mil 123. 18 mil 124. 18 mil 125. 18 mil 126. 18 mil 127. 18 mil 128. 18 mil 129. 18 mil 130. 18 mil 131. 18 mil 132. 18 mil 133. 18 mil 134. 18 mil 135. 18 mil 136. 18 mil 137. 18 mil 138. 18 mil 139. 18 mil 140. 18 mil 141. 18 mil 142. 18 mil 143. 18 mil 144. 18 mil 145. 18 mil 146. 18 mil 147. 18 mil 148. 18 mil 149. 18 mil 150. 18 mil 151. 18 mil 152. 18 mil 153. 18 mil 154. 18 mil 155. 18 mil 156. 18 mil 157. 18 mil 158. 18 mil 159. 18 mil 160. 18 mil 161. 18 mil 162. 18 mil 163. 18 mil 164. 18 mil 165. 18 mil 166. 18 mil 167. 18 mil 168. 18 mil 169. 18 mil 170. 18 mil 171. 18 mil 172. 18 mil 173. 18 mil 174. 18 mil 175. 18 mil 176. 18 mil 177. 18 mil 178. 18 mil 179. 18 mil 180. 18 mil 181. 18 mil 182. 18 mil 183. 18 mil 184. 18 mil 185. 18 mil 186. 18 mil 187. 18 mil 188. 18 mil 189. 18 mil 190. 18 mil 191. 18 mil 192. 18 mil 193. 18 mil 194. 18 mil 195. 18 mil 196. 18 mil 197. 18 mil 198. 18 mil 199. 18 mil 200. 18 mil</p>

Lille hæfte. Bl. 6b-7b

19.	Kom vi Paa di Hollandske grenser og kom Til enstad som heder Hardenborg	3
20.	Dalsen	4
21.	Rasdag	
22.	Svalle	1½
23.	Elborg	3
24.	Rasdag	
25.	Hardervyk	2 1/4
26.27.28.	Rasdag	
29.	Nykierk. en smuk sange- verk i Kierken	
30.	Amersfort smuk sangeverk i Kierk	1 1/4

=====

d. 1. Ianuari 1816

=====

1.	Ytreck Smuk sange verk i Kierken	
2.	over Rien strøm Til Gorkom	5
3.	Emerhagend	1½
4.	Dusen	3½
5.	Westvikels	3 1/4
6.	Rasdag	
7.	Gameltoft	3 1/3
8.	Anverben	3½
9.	Mechkle	2½
10.	Brysel	2½
	Rasdag	
12.	Soigemin	4

brobanske ... og Flammisk
sprog

De citerede skribenter

Christen Jensen *Fauerbye*
 Værnepligtig soldat ved Fyenske
 Regiment. Født 1789 i Fauerby,
 Sønder Lem, søn af gårdmand Jens
 Nielsen Sand. Værnepligtig fra
 1810-1817. Død som ejer af for-
 ældrenes gård i 1861.

Papirer, uddgivne, NyKglS.
 4495 4to. Min afskrift.

Anton Frederik *Tscherning*
 Secondlieutnant i artilleriet.
 Født 1795, søn af Oberst ved
 Frederiksværk, E.P.T. Kadet
 1809, sec.lieut. 1813. Senere
 kendt som politiker, formand
 for Bondevennerne. Død 1874.

Af A.F. Tschernings efterladte
 Papirer, Kbhv., 1876-78.

Hector *Boeck*: Jydske Regiment
 til Fods, Fyenske Infanteri-
 regiment, 12. Bataillons
 Historie 1675-1929., 1929.

Kristoffer *Nyholm*

Feltpræst ved hærkorpset 1815-1818. Født 1781 på Sjællands Odde, søn af sognepræst Nyholm. Cand.teol. (med udmærkelse) 1804. Adjunkt ved Den lærde Skole i Nykøbing Falster 1806-1815. Efter hjemkomsten fra Frankrig kaldet til sognepræst i Helsingør. Død 1859 som sogne- og garnisonspræst i Nyborg.

Optegnelser fra et Ophold i Frankrig fra 1815-18 af Feltpræst Kristoffer Nyholm's Efterladte Papirer, udgivne af hans søn Højesteretsassessor C.V. Nyholm, Kbhv., 1897.

Frederik Gotthold v. *Müller*.

Secondlieutnant ved dragonerne. Født 1795, søn af præsten i Fjelderup ved Randers, der var gift med datter af generalauditør, godsejer Kallager. Secondlieutnant ved sin kommende svigerfaders, V. Gählers Lette Dragoner i (Arve)Prins Ferdinands Dragoner. Død som Generalmajor af Kavalleriet 1882.

E. Bodenhoff: Svundne Tider. Uddrag af Generalmajor F.G. v. Müllers Efterladte Papirer, Kbhv., 1912.

March gennem Holland 1815-16.

Vi kom den 14. Decbr. til Hardenberg, den første hollandske Stad paa denne Kant af Holland. Byen er ikke meget stor, men er temmelig godt bygget, og alle Husene faae et smukt Udseende ved den udmærkede Recculighed, som allerede her tager sin Begyndelse. Byen har Skibsfart, formedelst en liden Flod, som har sit Løb der forbi. Hos Captain Hassner, der laa som Marchcommis-sair heri Byen, læste jeg Conventionen, der var afsluttet med den hollandske Regjering; den bar det fuldkomne Præg af at hidrøre fra en Kjøbmands-Nation. Man modtog os her med den yderste Velvillie; alt, hvad vi kunde ønske, stod til vor Tjeneste.

Den 18. Decbr. forlod jeg Hardenberg og marcherede til Dalphsen, en Landsby. Jeg var saa lykkelig at komme hertil, efterat alle Quartererne vare belagte, og Borgemesteren fandt sig selv nødsaget til at tage mig i Quarter. Borgemesteren var en Baron v. Millerts, en temmelig rig Mand, og vist en god Mand, thi alle de simple Folk i Egnen roste ham meget. Han var gift med en ung, elskværdig Kone, med hvem han havde 2 Børn. Konens Søster, som var der i Huset, havde vel et ældre Udseende, men var desuagtet ret vakker. I dette Selskab tilbragte jeg Dagen ret behageligt, og fik god Øvelse i at forstaa det Hollandske. Jeg spiste her en Suppe, køgt paa Løg, og drak Chokolade Kl. 11½ om Natten.

Den 19. Decbr. fortsatte jeg Marchen til Zwoll. Efter al Rimelighed har Zwoll tilforn været befæstet, thi man finder endnu store Levninger af Volde og Grave. Byen er temmelig stor og har adskillige ret smukke Gader. Jeg fik her et ganske ypperligt Quarter; man behandlede mig, som om jeg kunde være en Søn af Huset. Manden var saa lykkelig over at kunne forstaae mig, at han svor paa, jeg kunde Hollandsk. Datteren, en Pige paa imellem 14 og 15 Aar, var ret smuk. Hun havde sit Skab staaende i min Stue, hvilket gav mig Anledning til at see hende ofte, thi hun hentede ret tidt af sit Toj, som laa der. Den gamle Bedstefader, Konen i Huset, kort, Alle der i Huset vare ret artige Folk. Den 20. Decbr. havde jeg bestemt at besee Staden, men deels var Veiret slet, deels borttog Forretninger ved Batteriet mig en Deel af Tiden, og Resten anvendte jeg paa at besee min Verts Genøver-Braenderi, som jeg kun løselig fik seet, dog bemærkede jeg, at det ikke var meget forskjelligt fra vores Braenderier. Han bryggede ogsaa Eddike; men da dette kun kan fortsattes med Fordeel om Sommeren, saa laae det nu stille. Markværdigt er det, at han præparerer sin Eddike af Drauk. Foruden disse 2 Dele har han endnu en 3die Næringsvei, nemlig ved at tilberede Liqueurer, hvilket Arbejde han selv uden nogen Underviisning har begyndt, og efter hans eget Sigende været ret heldig med. Han sagde mig i Anledning af hans Eddikebryggeri, at det enten var en tysk eller fransk Opfindelse, og sagde tillige, at disse Nationer gjøre Opfindelserne, men vi, nemlig Hollænderne, have Pengene til at udføre saadanne Projecter, til at raffinere dem og til at trække Fordelen deraf.

Den 21. Decbr. forlod jeg Zwoll og marcherede til Nunspeet til Hest for første Gang, efterat mine Bylder vare curerede.

- d. 19. kom vi Paa di Hallandske
grenser og kom til en
stadt som heder Harden-
borg. 3
- d. 20. Dalsen 4
- d. 21. Rasdag

- d. 22. Svalle en smuk stadt 1½
hvor der er en sterk
strøm som heder ysel Fl.

Boeck
pag. 236

Bataillon en rykkede nu ind i Holland, fik den 19. Kvarter i Hardenbergh, naaede den 20. Ommen og den 22. Zwolle i en smuk og frugtbar Egn. Den 23. sattes Bataillon en over Usel-floden og naaede gennem milelange Alleer Elburg-Nunspeet, den 25.

Nyholm
pag. 13-15

v. Müller
pag. 150-51

Næste Dag gik Ruten over Ems og Nienhuys til Hardenberg, mit første Natteophold paa hollandsk Grund, og derfra til Omme. Paa den overordentlige Renlighed og de fortræffelige Veje fornemmer man, at man er kommen ind i et andet Land, skønt Hederne og Landskabets almindelige Præg endnu er som i Tyskland.

Forinden vor Indmarsch vare vi bleven opskræmmede ved Rygtet om, at vi i Holland ikke vilde erholde Naturalforplejning hos Kvarterværterne, men Kaptajn Abrahamson¹⁾, der har været sendt i Forvejen, har helligvis afsluttet en Konvention, i Henhold til hvilken vi blive behandlede paa det venskabeligste. Der betales daglig for hver Officer, fra General til Lieutenant, 1 $\frac{1}{2}$ Gylden og for Underklasserne forholdsvis mindre. I Lingen og flere andre Byer, hvor de Danske enten vare eller havde været indkvarterede var det fornøjeligt at høre dem rose som de nøjsomste og omgængeligste af alle Nationers Tropper, men om de øvrige Folkelag var Meningerne delte. I Nienhuys klagedes der bitterlig over Kosakkerne, fornemmelig over deres Ran af Fjerkræ; her i Omme gaar det ud over Prosjerne og især Sakkerne, for hvilke man endog forstrækker Franskmændene, hvad der har noget at betyde i en Holländers Mund. Der blev inøvrigt talt meget om Kosakernes naive Hengivenhed for Keiser Aleksander, hvem de sjælden nævnte uden med blottede Hoveder, og vilde man ret glæde dem, skulde man blot raabe: „Hurra Aleksander! vivat Aleksander!“

Fra Omme, hvor jeg stodte til Kontingentets Hovedstyrke, og til eget Brug for den øvrige Del af Rejsen erholdt en forspændt Vogn til fuld Raadighed, regnede det uophørlig ind til Zwolle. Den 18de December forlod vor vidtløftige Karavane af Vogne, Haandheste, Husarer, Guiden, Grenaderer og Jægere denne venlige lille By og iværksatte Overgangen over Yssel, hvilket medtog godt og vel 3 $\frac{1}{4}$ Time. Over vidtstrakte Heder, gennem Sand og Lyng, og af og til skimtende Zuydersoon som en Stribe dybt i Synskredsen, togede vi langsomt frem til Nunspeet.

Et rigtig godt Kvarter faldt her i min Lød hos Byens Skoleholder, som for at undervise ca. 100 Børn har en pæn Bolig med Havebol og 300 Gylden aarlig. Sognepræsten lønnes med 800 Gylden om Aaret, en stor og smuk Præstegaard samt et Fedesvin og en Ko, og i dette Forhold omtrent ere de gejstlige og Skolelærerne her overalt lønede; sjældent have de mere, men saare ofte mindre. Tiende og Avling kendes ikke, alligevel finder man, at de have nok! Nej! da priser jeg Laaland-Falster, hvor Skolelærerne ofte have langt mere end Præsterne her, og hvor det sletteste Præstekald formaar at ernære en Familie anstændigt.

Den 19. December. I Dag have vi passeret den hollandske Grændse efter at have anvendt fire Uger mindre end en Dag paa at komme hertil fra Kiel. Vi kom ind i Holland ved Vennebrug, hvor de Franske have anlagt syv Skanser for at forsvare Passet. Derefter kom vi igjennem Hardenberg, en net Flække, hvor jeg for første Gang har havt den plaisir at se Damer løbe paa Skøjter; det klæder dem ej ilde. Og nu sidder jeg i mit Kvarter i Ræsen paa Dilen ved Ilden og skriver. Moltke og Friis, som ogsaa bo her, ere beskæftigede, den Ene med at brænde Vin, den Anden med at stege Flask og Kartoffler, der giver en meget behagelig Duft, naar Maven er tom, og man er træt af Marchen. I Øvrigt er Stuen, den eneste i Huset som overalt hos Bonderne i Holland, fuld af Piger, der spinde, og Karle, der strikke. De ere Alle ganske rolige og flittige, og Rummet er overmaade rent og ordentligt. Men nu er Flæsket stegt, og Vinen damper lilligt. — Den 20. til Lemele ved Omme; den 21. Rast.

Den 22. December kom vi til Zwolle, en stor By med 13,000 Indvaanere. Den er meget smukt bygget, og den hollandske Renlighed hersker her overalt; saaledes har man endogsaa i hvert Hus Haandsprojter, hvormed man hver Aften oversprøjer Huset udvendigt. Byen er befestet, men meget slet, da den ingen Udenværker har. Her ligger et Regiment svære Dragoner, det vil sige: Hestene, der alle ere holstenske, hvorimod Karlene ere smaa. Igaar Aftes havde Dronningens Regiment pryglet dem dygtig af. Min Vært er en Kjøbmand Hagemann, en Katholik; han har et stort Eddikebryggeri og en Voxlysfabrik, jeg saa dem begge; femten store Fade, hvoraf hvert tager hundrede Oxehoveder, stode under fri Himmel, fyldte med Eddike, og de skulde staa saaledes et helt Aar. — Den 23. over Ysel gjennem Hütten til Nunspeet.

Den 24. December. Juleaften have vi havt Rast her i Nunspect, og Eskadronens Officerer have festligholdt Helligaftenen hos Gähler i Doornspyk. Det var en dobbelt Festsdag, thi det er ogsaa vor Ritmesters Geburtsdag. Vi kjørte til ham i en hollandsk Bondevogn, omtrent som vore Amagervogne, men uden Stang. I dens Sted er der over Hammelen et Træ af Form som et romersk S, som Kudskens styrer med sine Fødder. Over Vognen er et Dæksel af hvidt Lærred som paa en Diligence.

TIL AMERSFORT

- d. 24. Rasdag
 d. 25. Hartervik en stor stadt 2 1/4
 legendes ved strand
 bredden
 d. 26.27.28. Rasdag
 d. 29. (19 ms.) Nykiærk en Ret
 (ms. let) smuk stadt og
 en smuk sange værk og
 Pregtig siøøfaaert 3
 d. 30. (ms. 50) AmersFart en
 stoer og smuk stad og
 en deielig sangeverk i
 en kiærk
 d. 31. Rasdag

 17 Mill

Tscherning
 pag. 82-84

Den 22. Decbr. forlod jeg Nunspeet temmelig sildig. Jeg kom næsten først i Mørkningen til Putten. Borgemeesteren var yderst galant; han talede bestandig Fransk. Vores Bestemmelse var at gaae videre til Ammersfort den næste Dag, men vi bleve standsele af en Ordre, som befalede os at gjøre Holdt, indtil paa nærmere Ordre. Aarsagen hertil var Iisgangen ved Færgestedet ved Leck. Jeg forblev saaledes den næste Dag i Putten, og tilbragte Aftenen hos min Vert, i Selskab med Borgemeesterens smukke Datter og en Comtesse der fra Egnen, paa en hrist behagelig Maade. Endnu samme Aften fik vi Ordre til at marchere til Neukirchen. Vi forbleve her til 4. Januar. Floderne vare stegne saa høit, og Iisgangen var saa stærk, at ingen Tropper kunde passere. Jeg var i al denne Tid indkvarteret hos Apotheker Pypers, der var næsten altfor høilig imod mig; naar jeg undtager, at jeg ikke havde nogen varm Stue for mig selv, saa havde jeg et godt Quarteer her. I Byen findes der adskillige Religionssecter, som alle synes at være meget religiøse; man seer dem hver Helligdag at fylde Kirkerne; især forekom det mig, at Fruentimmerne vare slittige Kirkegjængere. Bønderkonerne kom ude fra Landet med deres store Straahatte paa og deres Ildkasser i Hænderne. Men endnu større end deres Religiositet er deres Nysgjerrighed; den bevæger dem endog til at forlade Kirken for at see gjenuemmarcherende Tropper, og de samle sig flokkeviis for at see en af os staae til Hest. For at mere os maatte vi søge Selskab mellem os selv, ride, spadserer etc. Den sidste December gjorde jeg en saadan Promenade til Hest. Min Bestemmelse var til Putten, men jeg forfeilede Veien ud af Byen; for ikke at ride tilbage igjennem Byen, besluttede jeg at ride Terveien ad den Direction, hvor jeg vidste, at Veien til Putten gik. I Begyndelsen gik det godt, men efterhaanden bleve Veiene mere og mere fulde af Vand, og tilsist saae de mere ud som Aaer end som Veie. Efter saaledes at have redet længe, kom jeg til et Stykke Vei paa 50 Alen, hvor Isen endnu ikke var tørt, jeg prøvede at ride over, Hesten blev bange, da Isen brak, sprang til Siden; og faldt med mig i en Grøft, hvor jeg nær var bleven stikkende. Da jeg kom ud af Grøften, passerede jeg Isen, og kom rigtig til den søgte Vei; men det begyndte allerede at blive Aften, og jeg maatte vende tilbage til Byen, hvor jeg kom, efter at have irret flere Timer omkring. Dagen derpaa gik min Tur lykkelig for sig til Putten. Dagen efter, den 2. Januar, blev der indsat en ny Øvrighed i Neukirchen, og i denne Anledning var et Selskab foranstaltet om Aftenen i Klubben, til hvilket vore Officerer bleve indbudne. Hovedmaalet for dette Selskab var at drikke, dog kom de Fleste wdruer hjem, skjøndt det varede til Kl. 3 om Natten.

Den næste Dag modtog vi vores Marchroute, og jeg afrik Dagen efter, den 4. Januar, til Ammersfort

Boeck
 pag. 236

Harderwijk, hvor den forblev fem Dage, som Følge af Uoverensstemmelser med Regeringen om Befalinger, og her holdtes Jul. Leck, Maas og Rhinen var ogsaa ufarbare paa Grund af Is. Den 29. naaedes Nijkerk ved Midnatstid, Amersfoort

v. Müller

pag. 151-52

- 1 Den 25. December have vi marcheret sex Timer igjennem Hede til Voorthuizen. Vort Rendez-vous holdt vi ved et lille Bondelhus, hvor vi traf en Olding paa nogle og halvfemsindstyve Aar med langt, kridhvitt Haar og Skjæg. Ved hans Fodder laa en Spidshund paa tyve Aar; den forlod ham aldrig; det var et helt rørende Syn. Her skulle vi ligge stille indtil videre, da vi formedelst Is ikke kunne komme over Floden Lech. Vi ligge paa et Posthus og have det bedste Kvartér, vi have høvt paa hele Marchen. To vakkre, unge Hollænderinder, Postmesterens Døtre, bidrage ogsaa deres til at forsøde Opholdet. — Den 30. Decem-
- 5 ber. Idag kom ogsaa Staben hertil fra Harde- wyk. Adjutanten og Regimentskvartermesteren kom ogsaa her til Postmesteren. Jeg har høvt god Tid til at skrive Breve her til min Moder og har ogsaa været saa lykkelig at faa Brev fra Hjemmet. Forleden marcherede en Bataillon Belgiere af det 44. Regiment her igjennem. De saa godt ud og talte Alle Fransk. Ikke saa faa Fruentimmer førte de med sig til Vogns. Blandt disse var en ualmindelig dejlig Pige. Moltke fik Tid til en lille Amour. Han forbauser de gode Indfødte ved, naar han triner ind i en Stue, da strax at vandre rundt og trykke hver især med Pegefingeren paa Næsen, medens han frygtelig alvorlig siger »Dache. Vi Andre have nok at gjøre med at holde Kontenancen. Han bibringer dem derved nogle løjerlige Ideer om de Danskes Sæder og Skikke.
- 10 31. December. Efter Rygter have de engelske Tropper, som vare paa Hjemmarchen, faaet Ordre til at gjøre omkring og gaa til Paris. Vi have faaet Ordre til at bryde op den 2. Januar, samt til fra den Dag, vi naa Antwerpen, at betale Alt, hvad der ydes os, imod at vi siden faa det godtgjort. Vi have tillige modtaget Hans Majestæt Kongens Parolbefaling, hvori Livregiment Ryttere faar en Næse, og de to Officerer, der paa Grund af Tumulterne paa den Bremer Salon bleve sendte hjem, idømmes sex Maaneder paa Frederiksort. General-Kvartermesterens Ordre indeholder et Punkt, hvori det paalægges Officererne at spare, for at Gagen kan slaa til. I Forgaars fik jeg en Høsehund, Tiras, og igaar løb den strax bort. I Dag paa Aarets sidste Aften have vi spist Grød, en Ret, som Landets Beboere ikke kjender. hos Gæhler, drukket paa et tilkommende godt Aar og takket Vorherre for det bortgangne.
- 15
- 20
- 25

OMKRING UTRECHT

Tscherning
pag. 84

d. 1. Januri (Januar) 1816

Ytrecht en over madig 4½
stoer stad og skiøn
tillig og smuke sange
vet (værk) i to Kiærker og
over en floed som heder
Rien Fl.

d. 2. igiennem Wamen og til

Den 5te gik Marchen til Utrecht. Veien her er fortræffelig; det er Chaussee, lagt med Muursteen, og altsaa saa glat som et Stuegulv. Denne Vei var allerede begyndt en Time foran Ammersfort. En Deel af den Egn, som vi passerede, var Hede, og efter Hollændernes Mening store Bakker, den sidste Del af Veien derimod var besaaet med smukke Lyststeder og gik saagodt som igjennem en stor Plantage. Utrecht har ligesom Ammersfort en gammel Ringmuur med Taarne og Grave. Byen er stor og for en Deel ret smuk; man seer her Gader under hverandre, og langs omkring med Kanalerne boer Folk i Stuer, som ere byggede under Gaderne, der hvile paa Hvalvinger. Mit Qvarteer var i et Vertshus, hvor Bønderkarlene gik op paa Markedsdagen med deres Kjerrester og leiede et Varelse paa en halv Timestid, og hvor man, strax efter at jeg var kommen, stjal en Kaarde fra mig.

Boeck
pag. 236

den følgende Dag, og den 1. Januar 1816 Utrecht, hvor Bataillon en indkvarteredes paa Kasernen. Allerede næste Dag fortsattes Marchen. Efter en besværlig Overfart over Leck fra Landsbyen Friiswey naaedes Gortzum den 2., Waal passeredes den 4., og man naaede Emickloten i Breda den 5.,

Nyholm
pag. 15-18

Juleaften kortte jeg med en Del af vore Officerer til den navnkundige hernhutiske Koloni Zeist, der ligger i nogen Afstand fra Utrecht, og hivaanedt det simple, rosende Kærligheds-Maaltid. Der opførtes i Bedesalen en gudeilig Koncert, flere af hvis Sangnummere vare overordentlig gripende og bleve mesterlig udførte. Efter Koncerten beviertes vi med frisk Julekage og Rhinskvin hos den værdige Forstander. Pastor Treschow, en blid Olding med sølvhvide Lokker, Broder til vor Professor Treschow i Kristiania. Glæden over Landsmandsskabet var gensidig, og for os fremmede var det helt hjemligt her dybt inde i Holland over Præstens Sofa at finde Kobberstik af Frederik VI og hans Dronning og af forskellige Begivenheder i den dansk-norske Historie. Præsten, hans Hustru og Stedlatter talte med Liv og Glæde om Danmark og deres Haab om der en Gang at ende deres Dage, — Gæstgiveren i Zeist var en ærlig Fynbo, og blandt Brødrene traf vi flere baade Danske og Nordmænd, som havde faaet deres Uddannelse paa Kristjansfeldt.

Nytaarsaften foretog vi endnu en Udflugt til eller rettere sagt over Zeist for at besøge den saakaldte Marmonts Lejr, en halv Mil fra Kolonien, Vejen did hen dannet af brændte Steen med en tredobbelt Allé og vide Udsigter til smukke Landsbyer og Herresæder.

Fra Hovevlandevejen bojede vi ind paa en Bivej gennem de store Plantager af Gran og Fyr, som til alle Sider omgive Kolonien, og befandt os snart paa en vidtstrakt Lynghede, i hvis Midte fremtrædede en Jordpyramide, en Efterligning i det smaa af de Vidunder, de franske Hæere havde hørt at kende ved Nilens Bredder. Her havde Maréchal Marmont¹⁾, i 1803 samlet en betydelig Lejr af Franskmænd og Hollændere. Den Gang var den, efter hvad man fortalte os, i enhver Henseende fortræffelig udstyret ikke blot med Volde og Grave og Barakker, men med Haver, Restavrationer og Kaféer, ja endog med et lille Theater, kort med alt, hvad der henhorer til Livets Komfort. Efter Slaget ved Austerlitz omdobtes Lejren til Austerlitzlejren, og det var Bonapartes Hensigt at omdanne den lig de gamle Romerlejre til en Stad. Var denne Plan kommen til Udførelse, vilde Sandsletterne og Lynghederne snart have veget for frugtbare Kornmarker og skyggefulde Plantninger. Man maa visselig i denne som i mange Henseender boje sig for hans skarpe og rigtige Blik. Gode Gud! havde denne Mand været mindre egoistisk og ærgerrig, eller havde hans Ærgerrighed taget en ædlere Retning, hvilken Velsignelse vilde han da ikke kunne have været for alle de Lande, hvor jeg, siden jeg satte Foden uden for Altona og indtil dette Øjeblik, af de indfødte kun har hørt ham nævne med Forbandelser.

Napoleons Opstigning paa Kojsrtronen gav Anledning til Pyramidens Dannelsé. Hver Mand i Lejren, fra den yngste Soldat op til Generalen, slæbte Jord sammen og i kort Tid skulde den 60 Fod i Vejret, medens den i Jordlinjen paa hver Side ligeledes holdt 60 Fod. Selve Jordunderlaget staar der endnu i sin fulde Højde, men Statuen paa dets øverste Spids og Stenbalustradorne ere blevene nedrevne, og Inskriptionerne paa Marmorpladerne i hver af de fire Sider sønderlaaede af Hollænderne, hvad jo fra deres Standpunkt betragtet kan være forstaaeligt nok. Vi kunde imidlertid ikke andet end beklage det, og Kaptajn Abrahamson foreslog os, at vi skulde følge tidligere Besøgers Eksempel og hver især sikre os en Relikvie her fra, hvilket fik almindelig Tilslutning. Jeg for min Del bemægtigede mig en Stump af en Marmorplade med Navnene „Lodi & Argole“, der siden bestandig har ligget i min Vogn og skal følge mig til Fædrelandet²⁾.

v. Müller
pag. 157-58

Den 5. Januar forlod Eskadronen Dribbergen og marcherede til Kuilenburg. Undervejs passerede vi Floden Lech i Faager. Staben laa her i Zeist, en By som Christiansfeldt, beboet alene af Hernhuter. Noget herfra er en Slette, paa hvilken fyrretyve Tusinde Franskmænd Løve kæmpet under Marmont. Han havde dér haad opføre en Høj, hvortil enhver i Armeen fra den Højeste til den Laveste maatte bære Jord. Ovenpaa Højen oprejstes en Støtte til Ære for Napoleon; men denne er nu revet ned. Det ene Sidestykke, hvorpaa der er en Indskrift om Napoleon, staar endnu. I en Blykiste inde i Højen er en Navnefortegnelse over Enhver, der har bidraget til Højens Opførelse. — Den 6. Januar ankom vi til Hvrone.

Da Pyramiden endnu henstod i sin fulde Glans, havde Marmorpladen paa den østlige Side følgende Inskription: „À l'auguste empereur Napoléon, père du peuple et de l'armée, ses enfants du camp d'Utrecht,“ paa den sydlige Side fandtes Navnene paa 19 i Italien og Ægypten vundne Slag og derunder: „Partout, où il combattait, il fixa la victoire. Par lui le territoire français fut agrandi d'un tiers. Il remplît le monde de sa gloire.“ Paa den vestlige Side opregnedes hans Fortjenester af Frankrig og af Hæren samt hans Bestræbelser for at fremskynde almindelig Fred³⁾ med denne Slutning: „La mauvaise foi de l'Angleterre renouvelle la guerre“, og paa den fjerde endelig læstes Navnene paa den kommanderende General, 34 andre Generaler og Oberster samt paa de Regimenter, som havde bidraget til Monumentets Opførelse.

Af den hele Herlighed er nu, som sagt, kun Jordpyramiden tilbage med de spængte Rester af Marmorpladerne, der henligge som Gribsgøds for de forbirejsende. Sic transit gloria mundi!

TIL BREDA

- Gorkom
- d. 3. Rasdag en smuk stad
(5a/5b)
og en stark festning 5M
- d. 4. Kom vi over en Floed som
heder Maas Fl. og nok to
floed og igiennem Meendyk
og til Breda en overmadig
stærk Festning og skiøn
tillig 4M
13½M

Tscherning
pag. 84

Den 7de marcherede jeg til Gorcum. Paa Veien mødte vi mange brabantiske Tropper, som skulle garnisonere i Holland for bedre at kunne disciplineres (allerede i Utrecht laae forskjellige). De bestode af ganske unge Folk. Man klagede meget over deres slatte Opførsel; de hade Holkenderne.

Den 8de forlod jeg Gorcum og marcherede til Emminkhafen.

Den 10de passerede jeg en Time fra Emminkhafen en Arm af Maas, og kort efter den anden Arm ved Fæstningen Gertrudenburg, som jeg kom igjennem. Den har ingen af Stederne nogen betydelig Bredde; over Gertrudenburg marcherede vi til Breda.

Nyholm
pag. 18-20

v. Müller
pag. 158

Den 2den Januar 1816 forlod vi Utrecht, hvor vi alle i flere Dage havde nydt en gæstfri og god Behandling og maatte efter at være forsinkede i flere Timer ved Overgangen over Lock paa Grund af, at vi krydsede et til Anstordam marscherende Regiment, noget forkomne Gorinschen, og efter at have passeret denne komo lille Fæstning, paa hvis Torv vare til Skue tyve ualmindelig smukke Feltkanoner, der vare erobrede i Slaget ved Waterloo og nu ventede paa at blive bragte til Hovedstaden, ankom vi den næstpa følgende Dag til den store Laudsby Prinzenhagen, hvor vi skulde oppebie en senere afgaant Afdeling.

I Følge med nogle af vore Officerer besøgte jeg den stærke Fæstning Breda, til hvilken vi fra vort Standkvarter knap havde en halv Mil. Deres ældgamle Slot, ved brede og dybe Grave skilt fra den øvrige By og forholdsvis højt liggende, har en flygtig Lighed med Kollinghus for detses Brand 1808. Kirken indeholder mange Gravmæler over Greverne af Nassau og andre henfarne Stormænd; men alle under Revolutionskrigen mere eller mindre beskadigede, især gjorde det os som danske Mænd ondt at træffe et anseligt Monument af sort og hvidt Marmor sorgelig mishandlet; thi dette var et Minde over en Laudsmand, der havde udmærket sig under den spanske Arvefølgekrig og var død som Kommandant i Breda og øverstbefalende over alle Omegnens Tropper.

Saa godt som urørt staar dog endnu Kirkens allerkosteligste Skat, Kapellet med Grev Engelbrecht

ff's og hans Gemalindes Mausoleum, et Værk af den udødelige Michel Angelo de Buonaroti. Under en Himmel af sort Marmor, hvilende paa Skuldrerne af Julius Cæsar, Attilius Regulus, Hannibal og Filip af Macedonien — en underlig symbolsk Sammensætning — ligge Greven og hans Frue i fuld Løgnestørrelse, udhuggede i Jaspis, han død af Eldtøring, hun af Sovesygge. Hver Kænder af disse Sygdomme, yndevor Overlæge, vil af bogges Fysiognomi og Lemmer kunne slutte sig til deres Dadsmaade. Proportion, Muskler, Ansigternes Linjer, Drapperierne, alt er fulendt og rober Buonarotis Mejsel. Vi stod der alle forbavsede over, at man i den haarde Jaspis saaledes kunde udkniple, jeg kender i Øjeblikket intet bedre Udtryk, selve Naturen. Filip og Regulus vare ligeledes af Jaspis og mejslede af Møstere selv, og af disse skal atter Regulus efter kunstnylignes Dom bære Prisen; især maa hans Skulder og Arme vække Beundring. En engelsk Kunstelsker skal for ikke længe siden for denne Figur have budt en lignende i Sølv med Arme af Guld, men faaet Afslag. En anden Engländer havde kort for vort Komme tilbragt en hel Uge i Kapellet fortædt i Beskuelse, og forlod det omsider med Taarer.

Ved næjere Betragtning opdagede vi imidlertid dog nogle Spor af Overlast, fornemmelig paa Julius Cæsar, og paa vort Spørgsmaal desangaaende, fortalte den ældre Kone, som viste os omkring, og som gjorde Indtryk af at have virkelig Forstand paa og Kærlighed til Kirkens Skatte, hvorledes Skarer af Republikens Soldater, da Dumonriez's sejrende var trængt ind i

1

Den 7. Januar gik vi over Gorekum, en stærk Fæstning, som de Franske forsvarede i tolv Uger, og hvor man endnu ser Sporene af Bombardementet. Her maatte vi først installere os i Byen og siden holde længe ved Færgen for at komme over Floden Waal, da Stormen var saa stærk, at Færgen ikke kunde gaa, men alene Sejlbaade med fire Heste ad Gangen. Paa et hængende Haar havde en Baads Besætning tilsat Livet, da en Hest sprang i Vandet og nær havde kæntret Baaden. Vi fik dog vor Hest reddet, medens Hollænderne, som samtidigt gik over fra den anden Side, mistede tre Heste. — Vi havde endnu fire Timers March ad skrækkelige Marskveje for vi atter maatte med Færge over Maas. Her havde nær nogle af vore sat Livet til, da Touget sprang, men til Lykke saa nær Land, at Færgen hurtig drev paa Grund. Den 8. Januar Rast. Den 9. gennem Fæstningen Breda til Prinzenhage. Den 10. til Archmaal.

5

Den 11. Januar kom vi ud af det Hollandske. Dette Land bestaar egentlig kun af Yderligheder, thi enten er overalt Jæde og Sand eller ufremkommelig Marsk, der findes slet ingen Mellemting; man kommer fra den ene Slags lige ind i den anden. Folkene ere flegmatiske og overdrevent gjerrige.

10

15

20

25

30

Fæstningen, kom stormende ind i Kirken med vild Ødelæggelseslyst. Et Øjeblik syntes de ligesom tømmede af Michael Angelos Kunst, men det var ogsaa kun et Øjeblik. En i Hoben var raæro eller mere fanatiseret end de andre, og med et Sabelhug røg Arm og Næse af Julius Cæsar — dog ikke ned paa Kapellet's Gulv men ned i Konens Forklæde, hvori det lykkedes hende at opfange dem. Under Trussel om at ville klage til Generalen, som til Lykke boede umiddelbart ved Kirken, ilte hun i fuld Fart til hans Kwartér, traf hans Adjudant, Kaptajn Romé, der i samme Nu fulgte hende til Kapellet, hvor hendes harmfulde Trussel i nogle Minutter havde standset Ødelæggelsesvarkets Fortsættelse, og Sarkofagen var reddet. Romé priste Konens Uforfærdethed og Kunstværklighed, men tilføjede advarende: „Tak Gud! for at de slap saa godt fra det; thi et Menneskeliv mere eller mindre er intet for disse Folk“.

For to Aar siden, berættede hun videre, besøgte en fremmed General med mange Ordre og talrige Ledsagere Kirken og lod sig, som naturligt, ogsaa Mausolæet forevise. Han saa nogle Øjeblikke opmærksom paa Konen og spurgte hende tilsidst, om hun ikke kunde genkende ham, og nu gik det pludselig op for hende, at den fremmede netop var den Mand, som havde hjulpet hende med at frelse et af Kunstens stolteste Værker. Generalen fortalte sit Selskab den ovenanførte Begivenhed og gav Konens Mod og Aandsnærværelse hele Æren derfor.

TIL MECKELEN

- d. 5. Westervesel en Fleke 3 1/4
kom vi paa di Brabanske
grænser
- d. 6. Rasdag
- d. 7. Anverben. Den skiøndeste 2M
og stærkeste Fæstning hvor
ieg troer at ieg haver ve-
ret i og et Deilig sange-
værk i to Kiærkker og en
Pregtig Seielaes der til
- d. 8. kom ieg over Floden som he-
der Schelde FL. og kom til
en stadt som heder Mechkle
en ordenere stadt men Et dei-
lig sange verk i Kiærken. 2½

Tscherning
pag. 85

March gjennem Belgien 1816.

Den 11. Jan. forlod jeg Breda og tillige Holland, hvis Grændse er omtrent 3 lieues derfra. Den første belgiske By, hedder Vanstwesel; det er en Landsby, som for Resten aldeles ikke er mærkelig.

Den 12. Jan. Fra Vanstwesel gik Touren til Antwerpen, en stor, riig, men ikke meget smuk By, Gaderne vare smaa og meget vildsomme, saa at jeg var nødt til at vende tilbage til det store Portaarn, hvergang jeg vilde gaae fra et Sted til mit Qvarteer, for ikke at forvildes i Smaagaderne. Tiden var altfor kort til, at jeg skulde være istand til at besee nogen af de virkelige mærkelige Ting, som findes her.

Den 13. Jan. forlod jeg Antwerpen i den stærkeste Regn omtrent ved Middagstiden, og kom ganske vaad til Mecheln om Aftenen. Jeg fik her Qvarteer hos en Kniplingskræmmer, og fik derved Lejlighed til at see nogle af de fineste Sorter af denne Slags Varer.

Boeck
pag. 236

Westervesel den 6. og Antwerpen med sine brede Gader den 8. og var nu i Belgien. En hel Time maatte Bataillonnen vente uden for Byen, før den kunde indlades. Næste Dag kom man til Mecheln

Nyholm
pag. 20-22

Om Sommeren maa Turon fra Breda til Antwerpen gennem de skønne og yderst veldyrkede Egne være fortryllende, men anderledes var det for mig, som maatte tilbagelægge Vegen i Sneslud og rygende Storm paa aaben Vogn. Dyngvaad og kold følte jeg mig kun lidet oplagt til at beandre Domkirkens Kæmpetaarn, der himmelstrøbende allerede i det fjerne havede sin ældgamle Issu langt, langt over den underliggende By med dens øvrige Taarne. Paladser, Huse og Skibe. Jeg kunde dog ikke undgå at lægge Mærke til, hvorledes hele den af Fæstningen beherskede Omegn forrige Aar var bleven raseret og tilsmældende aldeles lagt øde af Franskmændene for at lette Forsvaret, men slige Ødelæggelser ere jo lige saa nødvendige som de ere sorgelige, og man tør ikke af den Grund gaa i Rette med en Fæstnings Forsvarere. Fæstningen er, som hele Verden véd, en af de stærkeste i Evropa, og Byen en af de skønneste, jeg nogensinde har sét.

Min første Gang næste Morgen, netop en Søndag gjaldt naturligvis Domkirken. Gennem dens syv parallelle, paa otte Rækker Piller hvilende Søjlegange rungede Orglets magtige Toner, og naar dette tav, henrykkedes Øret ved den blideste, kvindelige Korsang. Den tusindtallige Forsaamlings Blikke vare rettede mod Højalteret, hvor Biskoppen i sit pragtfulde Skrud og understøttet af Domherren og Kanniker forrettede Højnessen. Kirkens Indre er krudhvilt; fra de høje Piller i Skibet nedskue Apostlene og Helgene paa Menigheden. Den ophøjede Simpeltid og Størhed vækker højtidelig Andagt i Sindet, og jeg tilbragte under mit tre Dages Ophold mindst to Timer daglig under de herlige Tempelbuer.

Imponerende og gripende som Kirkens Indre er ogsaa dens Ydre; kun Skade, at denne stolte Bygning skal ligge saa indkneben mellem Smaaboder og Træskur, af hvilke nogle endog ere klinede tæt op til dens Mure, saa at man ingensteds kan faa Overblik over den i dens Helhed. Vi besteg Taarnet, der er et af de højeste i Evropa, og havde et Vidskue over Schelden, selve Byen og en stor Del af Landet. Den oprindelige Plan for Kirkebygningen viser, at man vilde rejse endnu et Taarn til af samme Højde, men dette maatte opgives paa Grund af Pengemangel.

Fra Kirken kom vi ad en bred, brolagt Allé med Støden paa den ene og den forbi brusende Schelde paa den anden Side ud til de uhyre, stønsatte og med Sluser forsynede Bassiner, af hvilke Bonaparte bestemte det forreste til Handelskibe og det bageste til Orlogshavn. Værket var i alle Henseender storartet og hans Geni værdigt; men det sidstnævnte og vigtigste af Bassinerne blev ikke fuldført, og bliver det sandsynligvis aldrig. Her vilde en magtig Flaade kunne have ligget i tryk Sikkerhed, og var Planen bleven virkeliggjort i dens Helhed, saaledes som det endnu tydelig ses, at Kejseren ikke blot havde udkastet den, men endog ladet den afstikke, nemlig saaledes at der paa Scheldens modsatte Bred var blevet opført Fæstningsværker, svarende til Antwerpens, var her vistnok blevet skabt en af Verdens allerstærkeste Orlogshavne. Midt imellem begge Bassinerne ligge de vældige, en fuldkommen Firkant dannede, hanskeatiske Magasiner — Vidner om en andens Tidsalders Magt og Rigdom — af Bonaparte omskabte til Soarsenaler, men nu tilbagegivne deres ældre, mere humane Bestemmelse som Oplagssteder for Handel og Vindskibehighed.

Over Mecheln, hvor Opholdet dog kun var kort, alt for kort for blot nogenlunde at kunne se sig om, avancerede vi gennem et smilende Landskab langsomt frem imod Bryssel, i hvis Nærhed vare Blikke først fangedes af det berømte Lystslot Laeken, der liggende paa en skovkranset, ned mod Floden af samme Navn skraanende Bakke dominerer en Omegn, som Natur og Kunst have kappedes om at forskønne.

v. Miller
pag. 158-60

Nu ere vi i det Brabantiske. Vi kom til Antwerpen og deployerede forbi Prinds Frederiks Kvarter paa Place du Maire Klokkeren tre, og først Klokkeren syv kom jeg i mit Kvarter, da jeg maatte spadsero rundt paa Gaden med min Hest uden at kunne faa den i Stald. Til sidst maatte jeg leje den ind; bagefter viste det sig, at det var et Hus for Glædespiger. Jeg var samme Aften paa fransk Komædie, hvor man spillede godt, og bagefter spiste jeg i Samling med flere Kammerater. Hos vore stakkels fattige Værter (de første Grosserer i Byen) fik vi nemlig ikke andet end et Kammer med Seng, et rent Haandklæde og et Porcelainsvaskefad.

Den 12. Januar. I Dag have vi Rastdag og have derfor havt Tid til at tage Byens Severdigheder i Ojesyn. Blandt disse er Bassin'et, som er bygget af Napoleon. Før stod her en Gade med Huse, men da Pladsen var Napoleon brugelig, maatte Husene spadsero væk; nu skal dette Værk falde sammen. Af Kirkerne beundrede jeg mest den skønne »Nôtre Dame« med sine mange Altare, hvorfra de Franske have taget Solvlysestagerne og Marmoret, saa de nu maa lade sig nøje med Stager af Messing. Malerierne, hvoraf flere vare af Rubens, toge Franskmændene ligeledes, men de ere dog nu returnerede.

Den 13. Januar. Førind vi marcherede bort i Morges, blev jeg friseret og klippet af en fransk Friseur hos Gähler, ligeledes krøllet og brændt. I Dag blev Regimentet atter samlet udenfor Antwerpen, og vi marcherede til Malines (Mecheln), en ikke ubetydelig By, hvor Jucl laa paa et Munkekloster. Her er ogsaa en overordentlig skjon Kirke, langt skjønnere end nogen hos os. Her ligger en Mængde engelske Tropper. De ere mærkværdig artige, og det er pudsigt at se dem besøge vore Folk i Kvartererne og spadsero med dem under Armen paa Gaden.

Vore Dragoner pludre for dem saa godt det er dem muligt.

1

5

10

15

20

25

30

35

BRUXELLES

d. 9. Brysel en over madig stoer stad og en af di smukkeste steder hvor ieg haver været i og uden for staden var der en vild (væld) hvor vanden springer en 10 a 12 allen i højden to steder lige som en Reien bue og i Denne stad bruge Di 4 a 6 hunde for Vogne 2½

d.10. Rasdag

Boeck

pag.236-37

og den 10. til Brüssel, hvor der blev Rastdag, og hvor Prins Frederik af Hessen overtog Kommandoen over Kontingentet til stor Glæde for Soldaterne, der nærrede en hengiven Tillid til deres gamle Fører. I en Dagbefaling udtalte Prinsen, at da Kontingentet nu skulde rykke ind i et Land, hvis Sprog var Soldaterne fuldkommen fremmed, maatte der med dobbelt Strenghed vaages over Disciplinen. Officererne skulde i høj Grad tage sig af Mandskabet, hjælpe dem med Sproget, paa bedste Maade jævne alle Misforstaaelser og søge at skaffe god Forstaaelse med Indvaanerne. I hver Landsby skulde der være indkvarteret mindst 1 Officer. De danske Soldaters og Fædrelandets Ære skulde hævdes. - Prinsens Ønsker blev i de kommende Aar ikke gjort til Skamme ved Fyenske Baillon.

Nyholm
pag. 22-24

Bryssel overgaar baade i Omkreds og Folkemængde København, men sjelden har jeg hidtil i nogen By i den Grad set Prægt og overfløden Lüksus vakkelt med den yderste Armod og Elendighed, ikke blot i de samme Kvarterer, men i de samme Gader, hvad ikke kan andet end gøre et pindligt Indtryk.

Paa Hovedpladsen, „Le grande place“, som den hedder i Folkemunde, fremtræder Raadhuset med dets 364 Fod høje Taarn, som et Mesterværk af gotisk Bygningskunst. Det var paa et paa denne Plads rejst Skøt, at den sølle Lamoral Greve af Egmont og hans Ven den trofaste Greve af Montmorency og Horn den 1ste Juni 1568 paa Hertugen af Albas Bud maatte bløde for Bodels værket.

Snukkere maanske, men noget mindre er „place royale“, dannet af prægtfulde, enslyggede Palæer og en Kirke i klassisk Stil; i Pladsens Midte stod forhen en Statue, forestillende den almindelig afholdte Statholder, Karl af Lothringen, men den blev nedreven af Franskmændene under Revolutionskrigene. Bag ved Palæerne er der en udmærket smukt anlagt Have med skønne Statuer, gamle Alléer og talrige Lysthuse og Bænke, hvor det i godt Vejr vrimler med Spadsere af alle Aldre, Kon og Stand.

I det kongelige Billedgalleri kan man tilbringe Timer, ja hele Dage i Beundring af Rubens, Teniers, van Dyk, og hvad de nu hedde alle de nederlandske store Mestre, men intet af deres Værker greb mig dog saa meget som Rafaels hellige Familie; det var ikke Mennesker, men sødlere Væsener fra en renere og mere ophøjet Tilværelsesfære, som her aabenbarede sig i uforgængelig Ungdomskraft og Ungdomsynde.

Under vort Ophold i Bryssel var jeg tillige med en hannoveransk Læge indkvarteret hos en meget smuk og dannet Enke, som sammen med sin Brøder, der havde tjent som Oberst under Napoleon og af denne egenhændig paa Valpladsen havde modtaget Æreslegionens Kors, beboede en stor palætsagtig Gaard; men uagtet baade Søster og Brøder med deres hele Sjel hang ved „deres Kejser“, som de aldrig undlod at benævne ham, viste de os dog uafbrudt Velvilje, og jeg nød mange baade belægende og lærerige Timer i deres elskværdige og anfulde Hjem. Fornødt gælder det sikkerlig baade om Bryssels og i det hele om Belgiens Befolkning, at Stemningen er overvejende bonapartistisk.

v. Müller
pag. 160-61

1

Den 14. Januar. I Dag ere vi i Brüssel, det lille Paris. Jeg var sendt forud for at modtage Fourage og Lævemidler; thi i det Brabantske have Folkene faaet disse in natura. Officererne faa derimod alle uden Undtagelse halvanden Gylden daglig. Jeg blev indkvarteret hos Baron Gourmans paa place royal, en dejlig Plads. Paraden var stillet, da jeg kom, og bestod af hollandsk Infanteri, en Eskadron Karabinierer og gamle Bekjendte: Bjergskotter, som endnu ere buxeløse. Foruden mig laa en Capitain Winchester af Skotterne her. Han var bleseret ved Waterloo i den ene Arm og endnu ikke restitueret. Baronen, en charmant, ugift Mand paa de Tredive, og hans Brøder og tre vakkre Søstre gjorde mig Livet overmaade behageligt. De talte kun Fransk, som er almindeligt her. Brødrene derimod havde flere Aar været i Østerrig og talte Tysk. De vare langt fra ikke hollandsk- eller kongeligsindede, som ingen Brabanter er, hvorfor ogsaa de Brabanter-Tropper ere komne til Holland og de hollandske Tropper hertil. Vi have mødt mange af dem undervejs.

5

10

15

20

I Forening med Kaptajn Hagemann¹⁾ foretog jeg, da vi brød op fra Bryssel, en Afstikkertur til Valpladsen ved Waterloo.

Mine sædvanlige Rejseledsagere, Regu og Blest, undlod heller ikke denne Gang at melde sig; men denne Ubøhagelighed var dog ikke i Stand til at kue vor gode Stemning og Interesse eller at afholde os fra at beundre den Hulvej, som med pragtfuld Stensætning gennem yndige Smaskove strækker sig næsten lige til Landsbyen Waterloo. Saare romantisk maa det være at passere Vejen en skøn Sommeraften, men, som den praktiske Hagemann bemærkede, yderst farlig maa den være for en Hær, der forfølges af sejrende Fjender, og Vo Wellington og Blycher! om de vare bukkede under i Dagen fra 15de til 18de Juni forrige Aar!

Vi havde det Held at faa til Vejviser netop den Mand, som i selvsamme Egenskab i 48 Timer i Slag-dagenes Begyndelse havde været benyttet af selve Kejseren. I Værtshuset i Landsbyen lod vi vor Vogn blive staaende og steg til Hest. Efter at have fulgt Chausséen en Strækning, kom vi til en Dal, ved omtrent 50 Skridt bred, og her var det, at Englænderne og Franskmandene for sidste Gang kæmpede mod hinanden om Herredømmet over Fastlandet. Indtil denne Dal vare Franskmandene trængte sejrende frem, men her havde Hærens Høje foreskrevet Grændsen. Her holdt Wellington ud i 6 samfule Timer over for det frygtelige franske Artilleri, og paa dette Punkt lidt længere fremme, havde Napoleon selv i over halvanden Time været ikke mindre udsat for Ilden fra et overordenlig farlig placeret, engelsk Batteri. Midt i Dalen, der skilte de kæmpende Hære, ligger en Forpagtergaard; den i Stridens Hede den tilføiede Skade var nu atter uldbedret, men paa en hvid, ud mod Vejen vændende Marmorplade underrettes man om, at i Gaardens Have ligge de britiske Officerer, hvis Navne anføres, og Menige jordfæstede, som her fandt Helvedet. Den store Valplads, i den forløbne Sommer godet med saa mange tusinders Blod, var nu tildels opplojet og dækket med grønnende Vintersæd.

Langt borte i Ryggen paa de Stillinge, som Franskmandene havde indtaget, skimtede vi gennem Regntaaen nogle høje Træer. „Der,“ pegede Føreren, „bag hine Træer kom Bylow med sit Korps,“ og da lod Kejseren gøre et frygteligt Angreb gennem Hulvejen paa de engelske Linjer. Det kostede over 4,000 af hans Soldater Livet og udrettede intet. I næste Øjeblik stormede flere tusinde af den gamle Garde frem for at hævne deres Landsmænd. „Dette Angreb har jeg ikke befaleet,“ skal Kejseren have udtalt, men for at redde sine brave Veteraner, der begyndte at vakle, lod han hele Garden rykke frem, og da ogsaa denne bragtes til at vige efter et forfærdeligt Maudefald, vendte han sin Hest. Slaget var uigenkaldelig tabt.

Vi passerede Chausséen lige til den saa ofte i Anledning af Slaget omtalte Kro „la belle alliance“, hvilke Ord med fede Bugstaver vare maalede paa Gavlens af det tæt ved Vejen liggende skidne Forhus; Engbygningene vare blevne Luernes Rov og endnu ikke genopførte. Da vi havde vor Vogn staaende i det andet Værtshus og desuden der havde bestilt Kaffe, indskrænkede vi os til udvendig Beskuelse af „la belle alliance“, der for Gud og Hvermand paa det nøjeste ligner det gamle Korseltze Kornmagasin ved Nykøbing. Vi drejede derefter af til højre, bestundig ind over Valpladsen, og kom derved forbi den Boudgærd (Hougemont), hvor saa mange Skotter efter det kækkeste Forsvar maatte bide i Græsset. Kun Ruiner stod igen; hver gemmenhullet Sten i Murene, hvert splintret Træ i Have og Mark, de spredt liggende Løvninger af Seletøj og Sadelgjorder, de sønderbrudte Vaaben, alt vidnede om, hvilken skrækkelig Kamp der her maa have raset.

Paa Tilbageturen til Waterloo, som vi imidlertid foretog ad en anden Vej end den, ad hvilken vi vare redne ud, gjorde Føreren os opmærksomme paa en yderst elendig Hytte, mere lig en Svinesti end en menneskelig Bolig, og den skal dog i tvende Nætter have huset ingen mindre end Hertugen af Wellington.

1 Den 15. Januar. Min Rustedag her i Brüssel i Dag har jeg brugt paa en meget interessant Maade, nemlig til at se den berømte og mærkværdige Valplads ved Waterloo¹⁾, som ligger tre og en halv Mil herfra. Jeg var der og saa Alt. Først drak vi Brændevin i det Hus, hvor Napoleon den 17. Juni har opholdt sig i fem Timer, og dernæst frokosterede vi i en Kro »Duke of Wellington«. Vort Selskab bestod, foruden af mig, af Sperling,

5 Klaumann, Elberg, Cederfeld og Wind. Efter Frokosten begave vi os til »Belle Alliance«, hvor Slaget egentlig havde staaet; men da Englænderne ikke kunne udtale dette Navn, have de kaldt Slaget efter Waterloo, som ligger tæt derved. Franskmandene kalde det ogsaa for Slaget ved »Mont St. Jean«, der ligger mellem Waterloo og Belle Alliance, som har sit Navn af, at for omtrent fyrretyve Aar siden ere de to smukkeste

10 Folk i Egnen blevne agteviiede dér. Forhuset staaar endnu, hvorimod det bageste Hus er skudt ned. Paa Observatoriet, som Hollænderne byggede for at se, naar de Franske kom, men som disse toge fra dem, og som Napoleon under Kampen flere Gange besteg, vare vi ogsaa. Ligesaa paa Pladsen, hvor Kronprindsen blev bleseret af en fransk Jæger, som var krøbet ham paa femten Skridt nær igjennem Sæden, og som derefter siden undkom. Af Relikvier har jeg medtaget en Kugle, som jeg fandt i Gaarden Belle Alliance, en Spaan af Observatoriet, en Sten, der var overstøt med Blod, samt en fransk Ørn med Nummeret 55 af en sønderlagen Kaske. Paa Hjemvejen rede vi tre engelske Officerer trætte. De troede ikke, at vore danske Heste, som ikke vare dem smukke nok, kunde løbe med deres store engelske; men de fik det at bejvende, og havde Vejen været dobbelt saa lang, vare deres nok styrtede. Ved min Hjemkomst traf jeg et meget behageligt Middagselskab, som foruden min Vært med Familie bestod af en hollandsk Ritmester, en dejlig Karl, og en Capitain af Nassauerne, som var bleseret. Han havde taget et af Chateau'erne ved St. Jean fire Gange. Den fjerde Gang var han bleven saaret af en Kugle, som gik ind igjennem hans højre Skulder og ud igjennem Ryggen, hvorefter han faldt til Jorden uden Bevidsthed.

25 Fire af hans Folk bare ham bort, men paa Vejen kom en Kanonkugle, som dræbte de to. De andre lod ham falde og løb. Her haar han nu, da han atter kom til Bevidsthed, men kunde hverken rejse sig eller raabe. Nu hed det: Kavalleri! og fire Tusind Mand vare i Begreb med at gaa over ham. Han anstrængte sig af alle Kræfter for at vinke med den ene Arm, men dette blev ikke set. Nu afrev han i Raseri et Tørklæde, hvormed han var bleven midlertidigt forbunden, og vinkede med dette, hvilket endelig blev observeret og saaledes blev han reddet fra at blive knust under Hestehovene. Han blev forbunden, men maatte saa derefter slæbe sig til Bryssel, da de Saaredes Tal var saa stort, at man maagde Baarer og Vogne. To og tyve Tusinde Saaredede indbragtes alle til Bryssel. Den 16. Januar maade vi Bræn-

¹⁾ Slaget ved Waterloo stod, som bekendt, 1/2 Aar for, d. 18. Juni 1815.

35

Parlørstoffet

På de følgende sider er aftrykt et par sider af Christen Jensens sproglige optegnelser. Den første side (11b) er hvad vi kan kalde en nomenklatur, den næste, hvad vi kan kalde en parlør (13b), altså samtalestof. Begge genrer er velkendte og blomstrede ikke mindst på denne tid.

Det helt specielle ved Christen Jensens sproglige optegnelser er, at de ikke rummer tekst med fransk standardortografi. Men ud over det danske kun fransk i en hjemmelavet lydskrift.

Parlører og nomenklaturer med primitiv lydskrift var ikke ukendte i samtiden. Men mig bekendt findes lydskrift altid ellers som vedhæng til former i standardortografi.

Det har interesseret mig at undersøge, om det er sandsynligt, at Christen Jensen har lavet sin lydskrift selv.

Jeg kan belyse problemet på to måder udover almindelig ræsonnementer over lydlige forhold i vestjysk/dansk overfor fransk.

Jeg meddeler ndf dels afskrift fra nogle trykte nomenklaturer med lydskrift, dels resultatet af et lidt dristigt eksperiment udført sammen med en meddeler fra Lem sogn, der venligt stillede sig til rådighed. Jf. meddeleren til højre. Jeg læste op for ham min rekonstruktion - på skolefransk af Christen Jensens franske. Bad ham gentage mundtligt og dernæst skrive det, han havde sagt. Jeg tog naturligvis samtidig det hele på bånd. Jeg behøver ikke at bemærke, at jeg havde sikret mig, at han ikke kunne et ord fransk.

Eksperimentet, der kan kritiseres for sine talløse ukontrollerede variable, indicerer, at Christen Jensen ikke var helt umulig som sprogmand. Lige så lidt som andre soldater, der har efterladt sig forsøg af samme art, og som måske har været kendt af danske skønlitterære forfattere og været baggrund for parodier.

Soldaterparodier er ofte behandlet, men ikke på grundlag af originaloptegnelser af denne art. I St. St. Blichers E Bindstouw (1842) findes Hosekrammerens historie, hvor den berømte misforståelse *Pihv mæ laang Rør* lanceres for *Vive l'empereur*, osv. Latterliggørelsen er hos Blicher meget gemytlig i den vestjyske dialekttekst, netop som en lidt selvironisk kommentar til forsøget med

Danske	Tyske	Danske	Tyske
Dagene i Ugen	Dagene i Ugen	Søndag	gehörig
Søndag	Dimmes	Lid	Klee
Mandag	Tiundi	Noon	Linne
Tisdag	Mardi	Stierner	St. Kwall
Onsdag	Mercredi	hemmel	Siel
Thursday	Sijer	Tord	ter
Fredag	Freitag	Soellen	Sollers
Lørdag	Samedi	gel vier	Lon tang
En Uge	en Seman	gel dobsien	bor selles
En Maaned	en Maen	Regen vier	La Piltang
En Dag	en Tag	Snee	La Bdi
En Uge	en Uge	Is	La glaes
En Uge	O. Serber	Isen Bliet	gran vand
En Uge	Ober. Ser	Lynter	Liver
En Uge	Avant. Ser	Toraaer	Sjpritam
En Uge	Uma	Sommer	Lete
En Uge	Sobremia	En Maaned	Lytan
En Uge	Uma	En Uge	Matang
En Uge	Uma	En Uge	Avant. Medi
En Uge	Uma	En Uge	Mede
En Uge	Uma	En Uge	Pre Medi
En Uge	Uma	En Uge	Siat
En Uge	Uma	En Uge	Minut
En Uge	Uma	En Uge	gehörig
En Uge	Uma	En Uge	ari. vii
En Uge	Uma	En Uge	dijping
En Uge	Uma	En Uge	Dibor
En Uge	Uma	En Uge	dij. Parnice
En Uge	Uma	En Uge	Larung

at publicere kvalitetslitteratur på dialekt. En anden af de store forfattere J.L. Heiberg skrev et skuespil De danske i Paris (1833), hvor parodien har en elegant underholdende hensigt, men jo også på landboernes bekostning. Latterliggørelsen ramte vist oftere bøndernes forsøg på at være fine - tale fransk - end deres eget dialektale sprog. Et vigtigt indicium i sociolingvistikken, som burde undersøges grundigt.

nummer	Fauerbye	Rekonstrueret moderne fransk	Meddeleren
11va, 3	Dimmas	dimanche	di mar
11va, 4	Lundi	lundi	lør di
11va, 5	Mardi	mardi	ma? di
11va, 6	Mercredi	mercredi	mer kry di
11va, 7	Sydi	jeudi	jø di
11va, 8	Wendredi	vendredi	nør drydi
11va, 9	Samdi	samdi	samdi

11vb,19	Matæng	matin	ma tang
11vb,20	Avangt Medi	avant-midi	a von medi

11vb,22	PreMidi	après-midi	premidi
11vb,23	Svar	soir	souvar
11vb,24	Minui	minuit	minuvi

13va, 7	entre MoSiø	entrez monsieur	en tre my sjør
13va, 8	pardong made- moSell	pardon mademoi- selle	pardon ma Mousil
13va, 9	Dangs øn Kart ørh	dans une quart heure	an son ka tør

13va,12	Se kroa Ke vu ave Bonapeti	Je crois que vous avez bon appetit	Jeur kra ?y? petit

13va,14	Se vu Sa bien es De vu vuar	Je suis à bien aise de vous voir	jus vi benes dæur ovar

Den Frøstoptog og og	og de danske, og Pranske
Danke	Franker
<p> mig Fortæl min Historie man sig selv dem at Vognen mig K. L. b. til Paris til alle Kom en Historie om Fortælleren Dunderen inden 8. gængskest en uale timen giv mig. Brøng mig har som godde og giv mig som forsonde sig hvor de er hugerig sig belæstet sig i alle gode Seerab Det gleder mig at vide dem belønnet de som vel vil de ekspasie med mig ved i markten Nej sig belæstet sig har ingen tid giv mig den hane min en elendigt du mig af kiortet is sig gleder dem af kiortet Det er mig meget kjer Naahom vil de at besøge mig i morgen som ten unge har de Lese at høre. her mig Nej sig det ikke her for her Kommer den fra min pige hvor det den. her b. Lise. Tidst. her pige har hvad sig det. sig. </p>	<p> Et Husec v. adio Sig du sigri evet Lige man b. g. h. pour vis Ser Vor entre modio j'ardeng man modio Dango om ikast och. om Dime ich Donna moa. apote. moa ee. Laporte. Det. moa. Lo. g. l. o. i. So. k. r. a. k. e. v. a. s. e. s. o. n. a. p. e. l. l. e. So. du. Remyde. So. du. t. a. s. e. s. o. m. C. o. m. p. a. n. i. de. du. du. b. i. e. n. e. s. de. du. du. d. i. a. t. m. e. du. b. i. e. n. So. l. l. e. du. p. r. o. m. e. n. e. s. in. p. o. a. e. h. moa. a. la. K. o. m. p. a. n. no. du. Remyde. de. n. a. v. e. q. a. l. a. p. a. t. i. e. n. t. D. o. n. e. moa. l. a. m. o. e. m. o. r. a. n. i. e. m. a. r. u. moa. a. K. i. l. C. e. de. de. S. o. m. de. T. u. m. a. a. g. h. o. t. de. s. e. d. i. e. n. e. s. T. i. n. e. d. i. e. n. d. e. v. i. e. n. t. D. o. m. i. n. g. a. k. i. e. n. t. d. u. t. u. e. du. d. a. n. g. d. u. y. e. k. i. s. e. u. d. e. k. m. o. a. no. du. n. o. d. e. r. e. p. a. " g. o. r. d. o. a. D. u. d. o. n. e. du. moa. " S. t. a. m. m. e. e. u. u. l. l. e. d. u. H. e. s. t. e. o. n. p. o. i. e. m. a. d. e. m. o. d. e. l. g. e. l. u. y. e. s. o. du. d. i. e. </p>

Nummer	Fauerbye	Rekonstrueret moderne fransk	Meddeleren
13va,16	Volle vu pro- meneer øn pø	voulez-vous pro- mener un peux	vulivu præme ompør
13va,17	a vek moa a la Kompan	avec moi à la campagne	a læk kropanje
13va,18	No Se vu Remersi	Non je vous re- mercie	m jur jo mærsir
	Se nava pa la la pataus	Je n'ai pas la patience	jø vi la patios
13va,19	Dona moa la moe monami	Donnez-moi la main, mon ami	don i mala man mo na mi
13va,20	æmee vu moa a Kør	aimez-vous moi à coeur	en mi moak arkør

13va,22	Se svi Bien es	Je suis bien aise	jues vi de næes
13va,23	Kond viendre Vu Vuar	Quand viendrez vous (me) voir	kan de ?rik de oar
13va,24	Domeng a Kiens Suur	demain (à) quinze jours	da mor da kasjur
13va,25	ave vu Dang vi qe Kuse a vek moa	Avez-vous (de) envie de coucher avec moi	a da vur du vi du ku ser a væk duvar
13va,26	no Se noSerepa por Koa	Non je n'oserai pas, pourquoi	no cyr de sovar por kvar
13va,27	Du vene vu moa Famme	(d) ou venez-vous ma femme	du vun nu vu la frame
13va,28	vu alle vu	ou allez-vous	uh a la vue
13va,29	Reste un pø ici	Rester un peu ici	rest a beu i si
13va,30	mademoSel Ecuta qu Sø vu dir	Mademoiselle écoutez ce que je veux vous dire	Martimusel a vu di a vu di

TRYKTE PARLØRER/NOMENKLATURER MED LYDSKRIFT

En ny Dansk, Fransk og Tysk Glose-Bog hvori det Franske Sprogs nødvendigste Ord med den rigtige Udtale og Betydning paa Dansk og Tydsk ere forfattede etc., Kbhv., 1757.

pag.10

(Dansk)	(Fransk)	(Lydskrift)
Søndag	Dimanche	Dimansch
Mandag	Lundi	Lyndi
Tirsdag	Mardi	Mardi
Onsdag	Mercredi	Mækerdi
Torsdag	Jeudi	Schødi
Fredag	Vendredi	Vanderdi
Løverdag	Samedi	Samdi

Formiddagen	l'avantmidi	Lavang midi
Middagen	le midi	lø Midi
Den Tid efter Middags Mad	l'après dîner	Laprædinee
Eftermiddagen	l'après midi	Lapræmidi
Aftenen	le soir	lø Soar

Den franske Tolk, indeholdende de almindeligst forekommende Ord, tillige med Udtalen deraf i Fransk, saa at man ved Hjælp heraf kan gjøre sig forstaaelig i dette Sprog. Kbhv., 1808. 64 sider in 12°.

pag.51

(Fransk)	(Lydskrift)	(dabsk)
An	Ang	Aar
Année	Annee	Aarstid
Mois	Moa	Maaned
Six mois	Si Moa	Halvaar
Semaine	Semæn	Uge
Jour	Schur	Dag
Nuit	Nui	Nat
Matin	Matæng	Morgen
Midi	Midi	Middag

(Fransk)	(Lydskrift)	(Dansk)
Soir	Svar	Aften
Heure	Ør	Time
Quart d'heure	Kar dør	Quarteer
Demi-heure	Demi-Ør	Halvtime
Moment	Momang	Øieblik
Après-diner	Aprædine	Eftermiddag
Saison	Sæsong	Aarstid

Dimanche	Dimangsche	Søndag
Lundi	Lønqdi	Mandag
Mardi	Mardi	Tirsdag
Mercredi	Merkredi	Onsdag
Jeudi	Schødi	Torsdag
Vendredi	Vanqdredi	Fredag
Samedi	Samdi	Løverdag
etc.		

Visestof versus dagbogsstof

Visestoffets omfang står hos Christen Jensen Fauery tilbage for flere andre soldaterbøger fra ekspeditionen til Frankrig. Andre har flere. Men mange viser er de samme, og mange er nyt stof for folkemindeforskningen. Fru M. Ransy, Dansk Folkemindesamling, har venligst søgt at identificere repertoireet.

Jeg lægger vægt på at demonstrere med et eksempel fra samlingen, hvorledes en soldat som Christen Jensen kunne udtrykke sig. Selv om han ofte angiver skreven af mig Christen Jensen, Fauery med tid og sted, skal man næppe tro, at der refereres til andet end selve skriveprocessen. Han er næppe digter. Og dog, hvem ved?

Det som især har interesse er at se, hvorledes dagbogsnotater og viser hænger sammen. Hvor de veluddannede officerer, unge og ældre, giver sig hen i refleksioner og følelsesmæssige betragtninger i deres dagbøger - efter tidens normer og i tidens stil i den finkulturelle sfære, er den slags udtryk hos Fauery henvist til visestoffet. Interferens kan dog findes. Lad os læse Fauery's optegnelser fra træfningerne ved Bornhøved og Sehested

under retrættemarchen mod Rendsborg i december 1814. Vi begynder midt i optegnelserne fra d. 7.12.

... til Borenhøj, hvor vi holte en / batalie og saa marsiered vi der fra / og igiennem / Preds Efter / Kiel hvor vi ikke noede lengere end $1\frac{1}{2}$ miel før end / vi tog os quatier i en / lands by Kierk hvor vi laae / en 5 timer saa Mute vi videre / af Sted / d. 9. Dezember igiennem // Kiel og over kanalen / og til gieDoF hvor vi laae / i Kierken om nat / vel en 6 timer saa / mute vi videre af Sted / Eter Rensborig / men da vi kom en miel / Ued Paa veien til en / by som hed Sested møte / fienden os der og vi mute / med dem slaae fra Sollens / op(g)ang og til det fik end ved / Sollens Nedgang / hvor vi fik Plas at vi / kunde marsiere Efter / Rensborig men det os kosted blod før end vi / Der kom om aftenen / Kloken 9 til 10 og / nu her / efter Rensborrig stærk / beleired af fienden / End til d. 23. Ianuari 1814.

I det lille hæfte findes pag. 24ff. visen Hør kammarater alle. Samme vise findes i to af de andre soldaterbøger, jeg har registreret indtil videre (Christian Hansens og Jens Madsens (Overbye)). Vi citerer de tre sidste strofer efter Fauerberges opskrift:

18 vers

Hver dage Mars at opskrive det det falder mig for sveer
ieg lidet vil optegne af det som vigtigste er
Ved bornhøj der havde vi en batalie og saa igjen
ved Sested som var den 10de.

19 vers

Den 10de dezember fra Giældorf drog vi Ued
war ganske glad og Munter boede i Sind og hue
Til Rensborig Vi os agtede men det os kosted blod
Tie striden den Begynte kloken 7 om moegen
og det Ved Varde strenge til kloken 4 igjen.

20 vers

Der Folk og hester falder Paa Iorden ned som snee
ia Mangen blev spulieret ilde sorede
saa kom Vi samme aften til Rensborig festning End
vor vi dae siden lagde til freden slutet blev.

21 vers

Den Vise den er skreven ued af en fynsk soldaet
 den Madelig er skreven og dorlig samensaet
 Mit navn er under skriven ieg det vel nævne tør
 Peder Johansen Rye mit navn det moen vær.

Man kan dels hæfte sig ved inversionen men det os kosted blod i dagbogsteksten, der nok skal forstås som et citat fra visen, dels ved at tidsangivelserne er mere præcise og tekniske i visen end i selve dagbogen. Genrerne sammenblandes trods alt. Men det er næppe tilfældigt, at dette ene eksempel på et mere følelsespræget udsagn i dagbogen er holdt i visestilen. Følelser udtrykkes kun med den distance, som visetonen giver.

Bondedagbøger

Til belysning af dels hvilke genrer, dels hvilken hverdag på landet i december og januar, Christen Jensen Faueryby, skønt fra en anden egn, må have kendt til, anføres nogle sider fra bondedagbøger, venligst stillet til rådighed af professor B. Stoklund.

En dagbog ført af Hans Nielsen, Gærup, fra januar 1814 fortæller om indkvartering af soldater.

En dag- og regnskabsbog ført af Hans Larsen, Ramløse, fra 1845, fortæller om dagligliv i december og januar og viser lay-out af en sådan optegnelserform:

Hans Nielsen Gærup: (Reg.nr. 1058)

1814.

- 2/1 om Aftenen var jeg nede til Morbror Peders til det saakaldte Julegilde siden ud paa Aftenen da vi havde spist, kom Rasmus Mortensen med Ordre at vi skulde have 2 Mand i Ingkvartering
- 4/1 Kl. 3 om Morgenen var vor Far ude at vise de jydske Grenadere Vej til Hundstrup, siden om Etermiddagen kom Mads Skræder herop at sye.
- 6/1 Rask Snefog og stærk Frost. Om Aftenen var Nils Nielsen her med 2 Landværnere fra Langeland til Indkvartering, de hed Hans Jensen og var en temmelig lystig Fyr, den anden en tør Fyr og hedte Kristen, samme Aften skulde vi op til Morbror Mads til Julegilde, men da disse Karle kom saa blev der ikke af.

- 7/1 Rejste Landeværnene igen, og henimod Aften rejste Mads Skræder.
- 9/1 Kom her atter 2 Landeværnere som var Langelændere Hans og Lars som var en lang polisk Karl.
- 10/1 Kom her en Trainkonstabel og en Stykkusk fra Faaborg med 2 Kanonhjul, som skulde repareres, og en ny Aksel i.
- 11/1 Var vi i Kongeægt fra Grønnerup til Haarby.
- 12/1 Var vor Far ude med Kanonhjulet og fik et andet Kanonhjul med hjem at reparere og var i Faaborg med det den 14de.
Den 11. kom her atter 4 Mand i Indkvartering, som var fra Kronens Regimt. og var Sjællændere.
- 13/1 Om Aftenen havde Soldaterne et rask lille Gilde her og havde 2 raske Musikantere Mads Alsing kom med en Mand fra samme Reg. De sidste 2 Langlændr rejste.
- 16/1 Kom vor Væver herop med 1 Stk. Værgarn og et Stk. Vadmel, kostede 90 rd. i Væveløn Om Aftenen var jeg oppe paa Hybbet til Juleleg, hvilket gik temmelig rask og jeg holdt ud til Kl. 3, og det kostede mig 3 rd.
- 21/1 Var jeg med Soldaterne udepaa den nye Gaard til et rask Gilde.
- 23/1 Var jeg til Begravelsegilde ude hos Morbror Peder Hansen og jeg bar hans lille Søn til Hvilested. Samme Dags Aften havde vi et rask lille Soldatergilde, til hvilke jeg spillede og fik derfor 5 Rdl. og han var med.
- 28/1 Rejste Underoffiserene.
- 29/1 Rejste 2 Menige.
- 30/1 Om Aftenen var han heroppe og holdt ud til omtrent kl. 10

Hans Larsen, Ramløse: (Reg.nr. 33)

Dagbog over vejrliget og arbejderne 1845, ført af Hans Larsen, Ramløse.

(Udskriften medtager kun notaterne om arbejderne)

Januar

- O. 1. til kirke, til musik til Jørgen Sørensen, Ørby
- To. 2. skåren hakkelse, begyndt at tærsk korn L. jeg
- F. 3. x tærsket korn L. jeg
- Lø. 4. x ligeledes
- S. 5. holdt helligt, fået $\frac{1}{2}$ tønne sild
- M. 6. x tærsket korn L. jeg
- Ti. 7. x ligeledes
- O. 8. x ligeledes
- To. 9. slagtet et svin til huset, til smed
- F. 10. i skoven efter brænde for hjulmanden
- Lø. 11. i Helsingør med sæd
- S. 12. holdt helligt

- M. 13. tærsket ærter L. jeg, Poul tærsket rug
Ti.14. x ligeledes), i Noddebo i brevræjse
O. 15. tærsket ærter L. jeg
To.16. kastet ærter, begyndt at tærsket korn L. jeg
F. 17. x tærsket korn L. jeg
Lø.18. x ligeledes)
S. 19. til mølle
M. 20. på Kloster betalt brænde, hentet det hjem
Ti.21. i Storskoven efter bøgebrænde
O. 22. x tærsket korn L. jeg), Poul kastet rug
To.23. x ligeledes)
F. 24. x ligeledes og kastet korn
Lø.25. efter brænde for præsten
S. 26. på Værket Fader jeg
M. 27. i skoven efter brænde
Ti.28. tærsket sorte vikker L. jeg
O. 29. hugget brænde, tærsket vikker, Morten Pedersens kone
To.30. efter skolebrænde og på Værket begraves
F. 31. Kastet vikker, tærsket korn l. jeg

Dato	Januari 1845	Løbskræmmer	
119	68	100	til Mølle
120	8	100	guld til Mølle Brændt for det Gyvne
121	11	100	og sine Løbs Brændt
122	8	100	Kjøbt Poul L. Gyvne til at sælge
123	8	100	
124	8	100	
125	68	100	
126	8	100	
127	4	100	
128	5	100	
129	5	100	
130	5	100	
131	5	100	
132	5	100	
133	5	100	
134	5	100	
135	5	100	
136	5	100	
137	5	100	
138	5	100	
139	5	100	
140	5	100	
141	5	100	
142	5	100	
143	5	100	
144	5	100	
145	5	100	
146	5	100	
147	5	100	
148	5	100	
149	5	100	
150	5	100	

December

- M. 1. skåret hakkelse, L. tærsket havre, L. Jørgensen rug
 Ti. 2. gjort et nyt hakkebræt
 O. 3. bagt, malet malt
 To. 4. dampet kartofler, gjort en ny skovl
 F. 5. begyndt på et nyt skafkar
 Lø. 6. kastet, målt havre op, flyttet (?)skære-havren på lo
 S. 7. til mølle, holdt helligt
 M. 8. fyldt på kartoffelkuier
 Ti. 9. x gjort et nyt skafkar), L. tærsket ærter
 O. 10. x ligeledes), Fader kørendes i Helsinge, til orne med
 To. 11. x ligeledes en so
 F. 12. fyldt kartoffelkulerne færdig, sat hvidkål ned
 Lø. 13. gjort på skafkarret, målt ærter op
 S. 14. til mølle, flyttet lidt halm, pigen til kirke
 M. 15. x begyndt at tærse rug, L. korn
 Ti. 16. x ligeledes, leveret dommerkorn (?)
 O. 17. skåret hakkelse, Fader på Kloster
 To. 18. tærsket rug, L. korn
 F. 19. til mølle
 Lø. 20. tærsket, baget til jul
 S. 21. gjort mit fuglebur istand, gåendes i byen
 M. 22. x tærsket rug, L. korn
 Ti. 23. x ligeledes
 O. 24. kastet rug, korn, L. skåret julehakkelse
 To. 25. til kirke, til Johansens om aftenen
 F. 26. til musik til Johansens
 Lø. 27. slagtet 3 svin
 S. 28. skoet hestene, kørt til Lyngby
 M. 29. i Lyngby med flæsk
 Ti. 30. sovet rejsen ud
 O. 31. til smed med smådele, skudt nytår

Årets lykkelige ende 1845.

Om fransk i Sønder Lem

Christen Jensen vendte hjem fra Frankrig med sin parlør og sine franskkundskaber og overtog sin fædrenegård. I den anden del af denne dobbeltgård boede Lars Sylvestersen. A. Kaae skriver om ham i bogen Lem Sogn, 1962, pag. 320:

Lars Sylvestersen var lærer ved søndre hjælpeskole i mange år, vistnok fra 1820 til 1844, og skolen holdtes da i hans hjem. Da han i 1832 blev sognefoged og overtog gården, var der nogen, der mente, at nu kunne han da ikke være vinterlærer længere, men skolekommissionen, skoledirektionen og politimesteren siger, at der er ikke noget til hinder for, at de to bestillinger kan forenes. Lars har altid passet skolen godt. Ved at udelukke ham taber man desuden skolelokalet i Faurby. Han blev ved.

I fyrrerne var skolen i nogle vintre Søndergård. I 1853-67 er det Jens Sylvesters Larsen, der er vinterlærer, dels hjemme i Faurby, dels i Højmark. Lars Sylvesters var et begavet menneske, og hans videbegærlighed strakte sig vidt omkring til mange forhold. Han har efterladt sig nogle håndskrevne hæfter, hvoraf et bærer den titel: »En kammer indeholdende forskellige slags nyttige videnskaber tildels angående konster og færdigheder samlet af forskellige danske og tyske skrifter ved Lars Sylvesters Faurby.« Lemb den 1. december 1828. Hans optegnelser strækker sig over et bredt felt lige fra en historisk tidstavle, en fremmedordbog og husråd om fremstilling af forskellige malinger, til hegn og fred, til formularer, runer og sæbekogning, ja, taskenspilkunster, skjulte skrivemåder og ny anvendelse af kartofler samt sympatiske midler. Her findes det gamle råd mod engelsk syge at grave en rund græstørv, gøre et hul i den og drage det syge barn gennem hullet tre gange stiltiende efter solens nedgang. Eller en opskrift, der kaldes præservation for kvæget, og som består i en torsdag morgen, inden sol står op, at tage et stykke stål, bore et hul i dørtæppet, lægge stålet deri og lukke med en træprop. »Træk dine kreaturer derover én gang.«

Disse sidste stykker minder meget om Cyprianus-opskrifter; men der er ingen besværgelser hverken i Guds navn eller djævelens. Mange optegnelser er tidsypiske som at rense olie, så den ikke oser eller brænder med slem lugt. Det er lampeolie her er tale om. »For lamperøg hænges en fugtig svamp i fornøden højde over flammen. Det behøves ikke ved de nye forbedrede studerelamper, når vægen ikke skydes for højt op.« Eller som han skriver om lopper: smør en kæg med rævefedt eller iglefedt, da samler lopperne sig til den.

Blandt hans afskrevne håndbøger findes også en ordbog med fremmedord, især franske.

Men der er nok en pudsighed omkring det franske i Lem. En pjaltekræmmer, Jørgen Jensen Brink, der giftede sig i Lem 1826, havde en Cyprianus (Dansk Folkemindesamling), der er helt enestående på et bestemt punkt, nemlig ved, at en del besværgelsesformularer er franske fraser, f.eks. ainse soit-it eller si peu vous voir tout que vous voulez, sarais finie tout sillence.

Danmarks Trylleformler (1917-21) pag. 124f. Jf. H.P. Hansen i Folkeminder, 1958, 145f. og A. Kaae i Lem Sogn, 1962, pag. 262f.

Andre soldateroptegnelser af samme art

Jeg har ved indsamlingen koncentreret mig om optegnelser med parlørstof og har pt kendskab til flg.

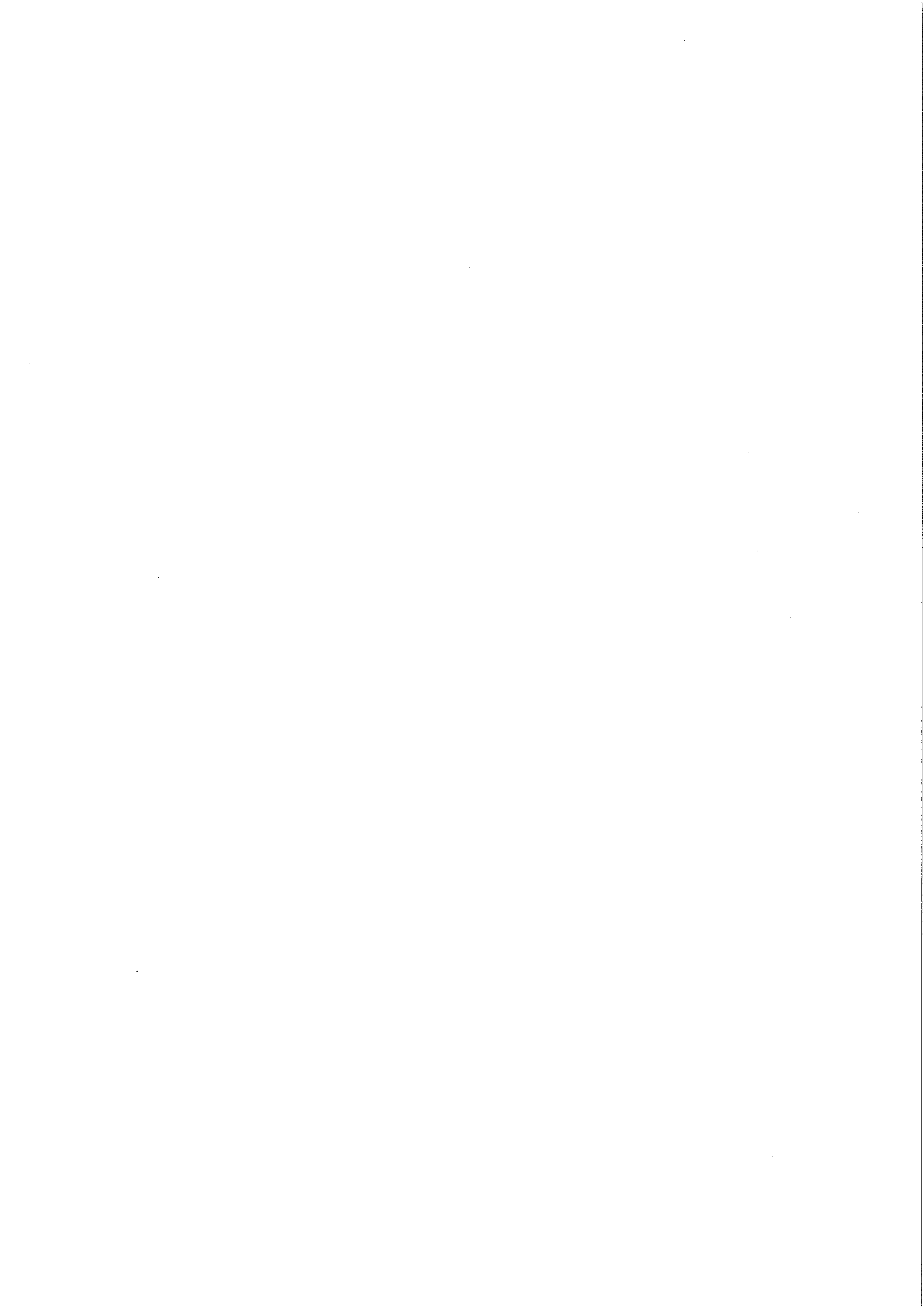
1. Jens Madsen Overbye. Ms. i privateje, xerox i Landsarkivet for Nørrejylland. Uddrag i Aarvog for Lysgaard m.fl. Herreder, 1918 (37-49) og 1919 (87-117).
2. Jes Andersen Frørup. Ms. ikke fundet. Uddrag aftrykt i Sprogforeningens Almanak for 1926 pag. 77f. Jes Andersen var ved Fyenske Infanteriregiment lige som Christen Jensen og var med

i Frankrig.

3. Christian Hansen. Ms. Landsarkivet for Sønderjylland. Uddrag i Sønderjysk Maanedsskrift, 7. Aarg., 1930-31.
4. Søren Larsen Svallerup. Ms. i Lokalhistorisk Arkiv, Kalundborg, uddrag i Fra Holbæk Amt VI, 1912, pag. 5ff. B. Stoklund gjorde mig venligst opmærksom på dette efter foredraget.

Der må findes mange flere.

PS De registreringsnumre, der er anført ved de citerede bondedagbøger er fra Schousboe, Karen edit.: Bondedagbøger - kilder til dagliglivets historie. Introduktion og registrant ved K.S., Kbhv., 1980.

ROLIG-papirer

1974

- * 1. Utz Maas, Sprachtheorie.
- * 2. Per Aage Brandt, Om sprogets samfundsmæssighed.
- * 3. Lis Glebe-Møller, Ansatser til et opgør med den behavioristiske sprogundervisning.

1975

- * 4. Peter Harms Larsen, Papirer til 'Samtalens grammatik'.
- * 5. Lis Glebe-Møller, Hvilken slags fransk skal der undervises i i vore skoler?
Henning Silberbrandt, Fremmedsprogsindlæring og fagstruktur.

1976

- * 6. Frans Gregersen m.fl., Revideret udgave af introduktionen og kapitellindledningerne til antologien 'Klassesprog'.
- * 7. Ulf Teleman, How to be concrete in linguistics.

1977

- * 8. Ulf Teleman, (1) On causal conjunction in Swedish, (2) Språk och socialisation. Reflexioner över reflexioner, (3) Grammatikens tillstånd och behov.
- * 9. Hartmut Haberland, Review of Bente Maegaard et al., Matematik og lingvistik.
- * 10. Andrew Tolson, Approaches to language in cultural studies.
Ulrich Ammon, Probleme soziolinguistischer Theoriebildung am Beispiel von Dialekt und Einheitssprache.

1978

- * 11. Ulf Teleman, Språkriktighet i och utanför skolan.
- * 12. Norbert Dittmar, Hartmut Haberland, Tove Skutnabb-Kangas and Ulf Teleman (eds.), Papers from the first Scandinavian-German symposium on the language of immigrant workers and their children. Roskilde 19-23 March 1978
- * 13. Peter Harms Larsen, Tekst og tale - analyser og problemer.
- * 14. Niels Haastrup og Ulf Teleman, Svensk, dansk eller skandinavisk? En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation på et dansk universitet.
- 15. Karen Risager (red.), Fremmedsprogsundervisning på RUC.

1979

- 16. Karen Risager og Niels Haastrup (red.), Om anvendelse af sprogvidenskabelig viden i erhvervsfunktioner udenfor skolesystemet. Rapport fra den 4. konference i nydansk grammatik og sprogbeskrivelse.
- * 17. Hartmut Haberland and Tove Skutnabb-Kangas, Political determinants of pragmatic and sociolinguistic choices.

1980

- * 18. Hverdagsskrift i anledning af ROLIGs femårsjubilæum.
- * 19. Elisabeth Bense, Linguistische Theorie und Sprachunterricht.
Hartmut Haberland, Status und Legitimation von Theorien der Sprachvariation.
- 20. Jørgen U. Sand og Søren Kolstrup, 'Il fait rien? Je crois pas que je le dirais.'
- * 21. Tove Skutnabb-Kangas, (1) Guest worker or immigrant - different ways of reproducing an underclass. (2) Violence as method and outcome in the non-education of minority children.

1981

22. Karen Sonne Jakobsen, (1) Gruppeorganiseret og selvstyret fremmedsprogstilegnelse. Et undervisningseksperiment på RUC, (2) Skolesprogene. Om fremmedsprogenes status og funktion i gymnasiet.
- * 23. Ulf Teleman, Talet och skriften.
- * 24. Arne Thing Mortensen, Jørgen U. Sand og Ulf Teleman, Om at læse fremmedsprogede tekster på 1. del af universitetsstudierne. 15 beskrevne og kommenterede forsøg.
- * 25. Niels Haastrup, Ferie i udlandet & Færdighed i fremmedsprog. Rapportering om bearbejdelse af to statistiske undersøgelser.
- * 26. Karen Risager og Ulf Teleman (red.), Kønsspecifik sprogbrug - hvad er det?

1983

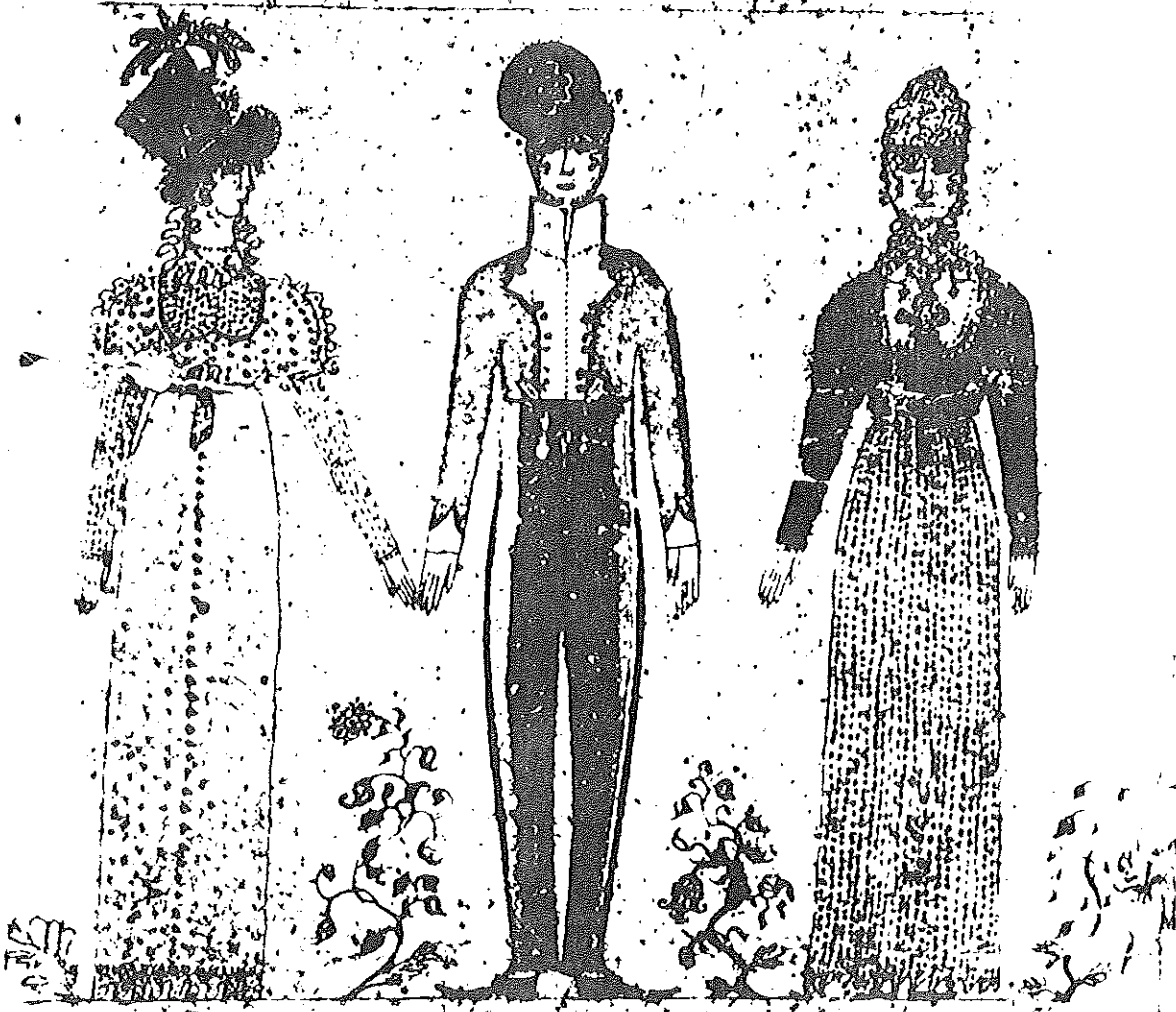
- * 27. Niels Haastrup, Tre debatoplæg om sprogpolitik og sprogundervisning i Danmark.
- * 28. Robert Phillipson and Tove Skutnabb-Kangas, Cultilingualism - Papers in cultural and communicative (in)competence.
29. Knud Anker Jensen, Kontrastiv hverdag. Et alternativt "Landeskunde"-seminar.
Niels Haastrup, Fremmedsprog i det sprogsociologiske billede i Danmark - nogle pointer fra turistsektoren.

1984

30. Jochen Rehbein, Reparative Handlungsmuster und ihre Verwendung im Fremdsprachenunterricht.
31. Hartmut Haberland og Jacob L. Mey, Godt Peer Gynt er halve verket. Hartmut Haberland, A Field Manual for Readers of "The Problem of Meaning in Primitive Languages" by Bronislaw Malinowski.
32. Annette Bennicke, "Dieu a créé la femelle, l'homme a fait la femme." En rekognoscering i dansk og udenlandsk kønssprogsforskning.
33. Lars Heltoft og Uwe Geist, Relevans og intention. To analyser af en massemedietekst om økonomisk politik.
34. Niels Haastrup, Uddrag af Christen Jensen Fauverbyes papirer samt bilag. Handout fra Sjäälö-symposiet, September 1984.

St. Quentemez og Soldaten i Soven

St. Quentemez og Soldaten *Katoliske*